

Forsvarets stabsskole

Våren 2008

Masteroppgave

Det norske Forsvaret i internasjonale operasjoner – utfordringer
i møte med private militære aktører.

Jahn Arvid Svendsen

Forord

Denne undersøkelsen hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten en rekke samarbeidsvillige kollegaer. Jeg vil først og fremst rette en takk til de 17 som velvillig har stilt opp til intervjuer og delt sine erfaringer og opplevelser fra Irak og Afghanistan. Deres bidrag har hatt uvurderlig verdi i forhold til å kunne si noe kvalifisert om problemstillingen. Jeg vil også takke professor Østerud ved Universitetet i Oslo for god veiledning. Med sin innsikt i temaet og sin erfaring i akademisk arbeid har han gitt meg tro på produktet i tunge stunder, og bidratt til at rapporten har fått den formen og det innhold den har. Min kone fortjener også en spesiell takk. Hun har vært tålmodig og gitt en til tider frustrert ektemann det nødvendige spillerom som arbeidet har krevet. Samtidig har hennes kritiske sans og språklige kunnskaper bidratt til en ryddigere fremstilling av budskapet i rapporten. Mine barn skal også ha takk for at de har akseptert en noe fraværende far som har tilbrakt mye tid alene med det de har kalt ”monsteroppgaven”. Krigsskolen fortjener også en takk med tanke på at det blir lagt til rette for at ansatte gis nødvendig kompetanseheving, og for å støtte administrativt under arbeidet.

Linderud, 21. mai 2008

Jahn Arvid Svendsen

Sammendrag

I de siste 200 år har staten forvaltet det legitime voldsmonopolet. Likevel har det siden 1990-tallet vært en voldsom vekst i markedet for private militære tjenester. Aktørene på dette markedet opptrer i selskapsform som legitime foretningsforetak. Disse private militære firmaene (PMF) er svært aktive der det er pågående konflikter som i Irak og Afghanistan. Selv om Norge har en restriktiv policy i forhold til å engasjere og samarbeide med slike, blir PMF aktører i operasjonsområdet som også norske militære styrker må forholde seg til.

Målet med denne eksplorerende undersøkelsen er å avdekke og beskrive de operative utfordringer som norske styrker på taktisk nivå opplever i møte med PMF.

Undersøkelsen baserer seg hovedsakelig på kvalitative intervjuer med norsk militært personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner i Afghanistan og Irak.

Undersøkelsen viser at det foregår både formell og uformell interaksjon mellom PMF og norske styrker. Slik interaksjon forekommer fordi policyen synes lite kjent på taktisk nivå og fordi det betraktes som vanskelig å operere uten både formelt og uformelt samarbeid med PMF da de er en del av operasjonsmiljøet. Interaksjonen fører til en rekke nye utfordringer.

PMF står utenfor den militære kommandolinjen og vanskeliggjør kommando og kontroll for militære sjefer. Deres tilstedeværelse kompliserer planlegging og gjennomføring av operasjoner på alle nivå. Det er vanskelig å skille PMF fra militære styrker eller politi, og de visker ut skillet mellom sivil og militær på en måte som skaper usikkerhet og misforståelser.

PMF oppleves som en direkte og indirekte trussel, og skaper utfordringer i forhold til styrkebeskyttelse. De påvirker hvordan militære styrker løser sine oppdrag, og deres aktivitet bidrar til å gjøre det vanskeligere å nå militære mål.

Undersøkelsen viser at det hersker en generelt negativ holdning til PMF som fenomen. Likevel nyter personellet i mange PMF respekt og behandles som *andre egne styrker*.

Det fremkommer også at norske soldater og befal rekrutteres til PMF. Dette vil sannsynligvis tilta, og på sikt skape utfordringer i forhold til operasjonssikkerhet og lojalitet. Samtidig bidrar en kombinasjon av dårlig kommunisert policy og en utstrakt pragmatisme til at norske styrker deltar i operasjoner som ikke vil finne politisk støtte, og som kan være i strid med internasjonal humanitær rett.

En kortfattet sammenlikning viser at svært mange av de utfordringene som norske styrker opplever er sammenfallende med amerikanske erfaringer fra Irak.

Abstract

Management of the legitimate monopoly of violence has for the last 200 years been seen as a state matter. However, in the last two decades we have seen an increase in the market for private military providers. The current actors in this market are organized like any other legitimate business entities and may be referred to as Private Military Firms (PMFs). PMFs are to be found in large numbers in areas of conflict, notably in Iraq and Afghanistan. Norway has a restrictive policy towards cooperation with these PMFs, even though they are becoming a part of the operational environment that also Norwegian military forces have to take into account.

This exploratory study sets out to reveal and describe the operational challenges that Norwegian forces experience in the encounter with PMFs on the tactical level. The research is based mainly on qualitative interviews with Norwegian military personnel that have previously served in Iraq or Afghanistan.

The research shows that there are both formal and informal interactions between PMF and Norwegian forces. Interaction takes place because the tactical level is unaware of the current Norwegian policy, and because it is impractical and difficult to operate without any cooperation with PMFs. These interactions bring several new challenges.

PMFs operate outside the military command structure and pose troublesome challenges for military commanders regarding command and control on the battlefield. Their presence complicates planning and accomplishment of operations on all levels.

It is hard to distinguish PMF personnel from military personnel or police, and they blur the distinction between civilians and military. In this way PMFs contribute to misunderstandings and insecurity. PMFs are perceived as a direct threat as well as an indirect threat and represent challenges in relation to force protection. They also impact on the way military forces conduct their operations. PMF activity may hamper operations and make it difficult to reach the military aims.

The research reveals a predominantly negative attitude to the phenomenon of PMFs. Still there is evidence that the personnel of many PMFs are viewed with great respect and admiration, and that they are treated as *other own forces*.

Norwegian soldiers and officers are increasingly being recruited by PMFs. This research suggests that in the future this will pose challenges to operational security and the loyalty of the forces.

A combination of unawareness and pragmatism leads Norwegian forces to cooperate with PMFs in a manner that might be without political support and which can be in conflict with International Humanitarian Law.

Finally a brief comparison shows that the main challenges experienced by Norwegian forces are identical to the challenges American forces experience in Iraq.

1 Innledning	8
1.1 BAKGRUNN	8
1.2 UNDERSØKELSENS FORMÅL / PROBLEMSTILLING	8
1.3 AVGRENSNINGER	9
1.4 DEFINISJON AV SENTRALE BEGREP	10
1.5 KORT OVERSIKT OVER EKSISTERENDE LITTERATUR PÅ OMRÅDET	12
1.6 RAPPORTENS VIDERE STRUKTUR.....	14
2 Metodologi og metode	15
2.1 VALG AV FORSKNINGSDESIGN	15
2.2 BEGRUNNELSE FOR VALG AV METODE	17
2.3 BESKRIVELSE AV METODE.....	17
2.4 UTVALGSSTRATEGI	18
2.5 BESKRIVELSE AV DATAINNSAMLINGSPROSESSEN.....	19
2.6 DISKUSJON AV DATAS GYLDIGHET OG PÅLITELIGHET	20
2.7 ETISKE DRØFTELSER.....	22
3 PMF – en beskrivelse av fenomenet	23
3.1 INNLEDNING	23
3.2 HISTORIKK.....	23
3.3 UTVIKLINGEN ETTER DEN KALDE KRIGEN	26
3.4 SÆRTREKK VED DAGENS PMF.....	29
3.5 OMFANGET	31
3.6 NORSK POLICY	32
4 Presentasjon av funn i det norske materialet	33
4.1 INNLEDNING	33
4.2 INTERAKSJON MED PMF	33
4.3 KOMMANDO OG KONTROLL (K2).....	36
4.4 TRUSSEL/ STYRKEBESKYTTELSE	40
4.5 PÅVIRKNING AV OPPDRAGSLØSNING	46
4.6 OPPLEVD GRAD AV UTFORDRINGER	47
4.7 HOLDNINGER OG PERSEPSJON.....	49
4.8 REKRUTTERING	51
4.9 POLICY.....	52
5 Presentasjon av amerikanske erfaringer fra Irak	55
5.1 INNLEDNING	55
5.2 KONTRAKTØRER.....	55
5.3 TILFELLET FALLUJAH 2004.....	57
5.4 UTFORDRINGENE.....	58
6 Sammenlikning – norske og amerikanske erfaringer	60
6.1 INNLEDNING	60
6.2 K2	60
6.3 TRUSSEL/STYRKEBESKYTTELSE	61
6.4 PÅVIRKNING AV OPPDRAGSLØSNING	62
6.5 POLICY.....	62
7 Oppsummering og konklusjoner	63
8 Forskningens bidrag	67
9 Vedlegg:	
Vedlegg 1 - Kildeliste	
Vedlegg 2 - Informasjon til respondentene	
Vedlegg 3 - Intervjuguide	
Vedlegg 4 - Informasjonsskriv til Forsvarets avdelinger	
Vedlegg 5 - Respondentoversikt	

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I moderne og senmoderne tid har det vært en klar forståelse og internasjonal praksis at det er staten som sitter på det legitime voldsmonopolet i samfunnet. En stat er en enhet som vellykket forvalter voldsmonopolet innenfor et avgrenset territorium. Dette er selve kjernen i Webers statsoppfatning. Norge og det norske Forsvaret befinner seg i dette paradigmet. I dag er det likevel åpenbare tegn på at statens monopolsituasjon er i ferd med å bli truet. Vi kan se tegn på dette rundt oss daglig i form av en enorm vekst innenfor det private sikkerhetsmarkedet, hvor vektere tar på seg stadig flere politioppgaver (Aftenposten, 15.12.07).

Parallelt med denne utviklingen, som er synlig og merkbar for de fleste av oss, har det også vært en enorm utvikling i markedet for private militære tjenester. Antallet private militære aktører har økt svært i antall, og markedet de representerer er anslått til å være en av verdens raskest voksende (Singer 2004:78-80, Avant 2005:8). Omfanget av denne industrien synes forholdsvis lite kjent innenfor det norske Forsvaret. Filmen "Shadow Company" ble høsten 2006 vist på Oslo Dokumentarfilm Kino. Den beskriver industrien inngående og har virket ansporende for denne undersøkelsen.

Forsvaret har fra begynnelsen av 90- tallet og frem til i dag involvert seg sterkt i internasjonale operasjoner. Forsvaret har deltatt i et bredt spekter av operasjoner, og med en geografisk spredning som strekker seg over minst tre kontinenter. Et kjennetegn ved disse operasjonene er at de foregår i et multinasjonalt miljø, ofte med USA som viktigste og største bidragsyter.

Private militære aktører jobber for stater over hele verden og myndighetene i USA er de desidert største oppdragsgiverne. Private militære aktører tar også sikkerhetsoppdrag for andre private organisasjoner, for eksempel ulike Non Governmental Organizations (NGOs) eller større forretningsforetak med aktivitet i konfliktområder (Avant 2005:7 og 8, Bjork & Jones 2005:779).

Utviklingen har ført til at det i dag er svært mange private militære aktører som opererer i de områdene hvor også norske styrker befinner seg.

1.2 Undersøkelsens formål / Problemstilling

Norske styrker har vært og er involvert i internasjonale operasjoner hvor private militære aktører opererer i stor skala, blant annet i Irak og Afghanistan. Mange av disse aktørene har tette bånd til regimet, som i Afghanistan, eller en bidragsyter til den multinasjonale styrken. I en slik situasjon, der norske styrker inngår i en koalisjon og opererer parallelt med private militære

aktører, er det rimelig å anta at det foregår en viss interaksjon og at dette medfører noen nye typer utfordringer.

I utledningen av problemstillingen har utgangspunktet vært at det er gjort få eller ingen undersøkelser på dette området i en norsk kontekst. En antagelse om at også norske styrker opplever utfordringer og problemer i relasjon til private militære aktører ligger til grunn for undersøkelsen. Arbeidet har derfor en eksplorerende karakter og ønsker å undersøke om det er tilfelle at private militære aktører gir nye utfordringer for norske styrker i de operasjonene de deltar og har deltatt i. Hvis så er tilfelle vil rapporten beskrive på hvilke områder disse utfordringene er særlig fremtredende. Det er sannsynlig at de ulike nivåene vil oppleve ulike utfordringer med slike private aktører. Utfordringene på det strategiske og operasjonelle nivået vil sannsynligvis være av en annen karakter enn de man opplever ”på bakken”. Problemstillingen begrenses derfor til å konsentrere seg om de operative utfordringene som våre styrker på taktisk nivå, og personellet i disse, opplever. Siden den policyen som legges på strategisk og operasjonelt nivå får konsekvenser for hvordan oppdrag løses på taktisk nivå, vil undersøkelsen også omfatte hvordan norsk policy på området overføres til det taktiske nivå.

Problemstillingen er:

Opplever norske styrker på taktisk nivå operative utfordringer i forhold til private militære firma? Er offisielle norske retningslinjer med på å skape utfordringer for taktisk nivå?

Forskningsspørsmål som ligger implisitt i problemstillingen er:

Hvilke typer utfordringer og problemer oppleves?

Hvilke typer utfordringer er mest fremtredende?

Hvor betydningsfulle er utfordringene?

Er det utfordringer i forhold til norsk policy på området?

Er den overordnede policy og holdning til PMF i samsvar med det som skjer på bakken?

Er det de samme utfordringene for norske som for utenlandske styrker?

1.3 Avgrensninger

For å gjøre oppgaven håndterbar har det vært nødvendig å gjøre noen avgrensninger i forhold til undersøkelsesenheter og kontekst. Som beskrevet i innledningen har trenden mot en økt privatisering vært stigende siden den kalde krigens slutt. Likevel har det vært en særlig utvikling etter terrorangrepene i USA 11. september 2001, og i kjølvannet av operasjonene i Afghanistan og invasjonen av Irak 2003. Norske styrker deltar både i Afghanistan og i Irak. Undersøkelsen konsentrerer seg derfor om situasjonen for norske styrker i disse to operasjonsområdene.

Undersøkelsesenheterne vil være personell primært med erfaring fra Irak, Afghanistan eller begge. Det er likevel ikke hensikten å gjennomføre noen komparativ studie.

Siden norske styrker ikke i særlig grad var involvert i disse operasjonene før 2003, utgjør dette en naturlig avgrensning i tid.

Private militære aktører er i den senere tid i organisert forretningsforetak. Undersøkelsen vil konsentrere seg om private militære aktører som opererer i slike foretak. Heretter vil de bli referert til som *private militære firma* (PMF).

1.4 Definisjon av sentrale begrep

Norske styrker blir i valgte problemstilling selve undersøkelsesenheten. Norske styrker kan være så mangt, og det er derfor nødvendig å definere hva som betraktes som norske styrker i denne rapporten.

Norske styrker er alt norsk militært personell som sendes ut i internasjonale operasjoner, enten som del av en norsk enhet (Bataljon, kompani, tropp), eller som enkeltpersoner i FN/Nato-sammenheng. (F.eks. observatører eller stabsoffiserer i internasjonale staber¹)

Begrepet *internasjonale operasjoner* (intops) er en fellesbetegnelse på alle de operasjoner norske styrker deltar i utenlands under ledelse av Nato eller FN. Slike operasjoner kan befinne seg over hele konfliktspenet fra fred via krise til væpnet konflikt. Forsvarets fellesoperative doktrine beskriver militære bidrag i fredstid, stabiliseringsoperasjoner, strid mot irregulære styrker og strid mot regulære styrker som typer av operasjoner Forsvaret skal løse utenlands (Forsvarets fellesoperative doktrine 2007:23).

Singer er en ledende akademiker på området og hans definisjon av *private militære firma* (PMF) legges til grunn for oppgaven.

” They are business organizations that trade in professional services intricately linked to warfare. They are corporate bodies that specialize in the provision of military skills, including combat operations, strategic planning, intelligence, risk assessment, operational support, training and technical skills...That is, PMFs are private business entities that deliver to consumers a wide spectrum of military and security services, once generally assumed to be exclusively inside the public context” (Singer 2004:8).

¹ Det kan innvendes at slike stabsoffiserer ofte er på et nivå over det taktiske. De utfordringene som de opplever og som er beskrevet i denne rapporten dreier seg likevel i første rekke om operative erfaringer gjort på taktisk nivå.

Private militære aktører er organisasjoner som tilbyr samme type tjenester som staters nasjonale militære styrker, med en utrustning, organisering og operasjonsmønster som bygger på militær teknikk og taktikk. Slike aktører organiseres i foretaksform og det er derfor naturlig å referere til dem som firmaer. PMF er forretningsforetak som selger militære tjenester i henhold til kontrakter med en oppdragsgiver. Motivasjonen for disse selskapene og deres ansatte er i all hovedsak å tjene penger.

Singer (2004) har kategorisert disse PMFene i tre kategorier, avhengig av hvilken type tjenester de leverer: (i) De som leverer *militære støttefunksjoner*. Dette er funksjoner som i all hovedsak dreier seg om understøttelse av militære feltoperasjoner, i all vesentlighet logistikk. Det omfatter alt fra forpleining, transport og vedlikehold helt frem til ”fronten”, (ii) *militære konsulenttjenester*. Dette innebærer alt fra rådgivning i militære spørsmål, trening og utdanning av militært personell, til faktisk deltagelse i planleggingen og gjennomføringen av operasjoner og (iii) *militære kampenheter*. Dette innebærer deltagelse i direkte kamphandlinger. Enten med hele kombinerte kampenheter (bataljonsstridsgruppe/brigade), eller med eksperter integrert i regulære styrker. (Spesialister, piloter etc.)

Singer (2004) og flere peker på at det er mange PMF som opererer på tvers av disse kategoriene. Det vil si at de kan utføre kontrakter som omfatter hele spekteret, og da ofte i sammenheng som en ”pakkeløsning”. Eksempelvis kan et firma som driver transport av forsyninger i Irak også stille sin egen sikkerhetsstyrke til eskorte av slike transportert og til vakthold på transittlagre.

Etter at Singer laget sine kategorier har de rene militære kampenhetene, representert ved selskaper som *Executive Outcomes* og *Sandline*, forsvunnet fra markedet. I stedet har de blitt erstattet eller omformet til det som refereres til som private sikkerhetselskaper (Percy 2007:225-232). Slike sikkerhetselskaper er godt representert i de pågående konflikter. De opererer med samme taktikk og utrustning som kampenheter, og kommer i trefninger med parter til konflikten, selv om de har såkalte sikkerhetsoppgaver som VIP- eskorte, områdesikkerhet eller objektsikring.

I denne rapporten legges derfor såkalte private sikkerhetselskaper som opererer i konfliktfylte områder inn under Singers siste kategori. Dette synet finner også støtte i litteraturen på feltet. Schumacher(2006) har gjort en kategorisering i likhet med Singer og opererer med det han kaller ”security contractors” som en kategori i sin inndeling. Björk og Jones (2005:781-785) beskriver hvordan metodene som slike sikkerhetselskaper bruker primært er bygget på militær taktikk og teknikk og på den måten er med på å viske ut skillet mellom hva som er sivile og militære mål.

Gaston (2007: 221-222) løser det hele ved å kalle selskapene *private military and security companies* (PMSC).

I denne rapporten betraktes derfor sikkerhetselskaper som opererer bevæpnet i konfliktområder som PMF.

1.5 Kort oversikt over eksisterende litteratur på området

Det eksisterer et rikt utvalg av internasjonal litteratur som omhandler PMF. Følgende oversikt beskriver derfor bare et utvalg av denne litteraturen. I beskrivelsen av litteraturen har det vært nødvendig å sette likhetstegn mellom leiesoldater og PMF. PMF- begrepet er knyttet særlig til dagens private aktører, tidligere tiders private aktører blir i stor grad referert til som leiesoldater. Svært mye av litteraturen på området er fokusert på situasjonen i det siste århundret og tiden rundt og etter årtusenskiftet. Særlig fokus er gitt til 1960-tallets leiesoldater i Afrika og oppblomstringen av PMF på 1990-tallet og frem til i dag. Litteraturen som tar for seg leiesoldater i tiden før dette beskriver ofte særegne fenomener innenfor kategorien, slik som McCormacks (1993) studie av de sveitsiske leieknektene og Fowlers (2001) studie av de såkalte frie kompaniene på 13- og 1400 tallet.

Svært mye av litteraturen med empiri fra moderne tid er av beskrivende art, og legger vekt på å beskrive leiesoldaters deltagelse og operasjoner i ulike konflikter. Denne litteraturen har ofte et operativt fokus og beskriver i detalj hvordan leiesoldater har deltatt og operert i ulike konflikter og hvilken innvirkning de har hatt på utfallet. Al J. Venter (2006) bok *War Dog* er et godt eksempel for denne kategorien. Han har gjennom faktisk tilstedeværelse sammen med ulike PMF og leiesoldater fått unik innsikt i deres virksomhet. Venter fungerer i denne sammenhengen nærmest som en ”embedded” reporter som til tross for at han viser klare sympatier for de menneskene han beskriver, bidrar med en kronologisk, detaljrik og bred beskrivelse av moderne leiesoldaters virksomhet, særlig i Afrika og Midtøsten. Schumacher (2006) gjør en tilsvarende *insider* beskrivelse fra Irak. Hans bok *A Bloody Business* gir en detaljert skildring av innsatsen og operasjonene til PMF innenfor de fleste felt. Der Venter og Schumacher går i bredden, velger andre å gå i dybden. En del litteratur på området er såkalte case studier som ser på hvordan PMF har operert og påvirket utfallet av konflikter i enkeltstående situasjoner. *Executive Outcome* og *Sandlines* operasjoner i Angola og Sierra Leone har vært gjenstand for mange slike studier.

P.W Singer er en av de sentrale autoriteter på området og hans *Corporate Warriors* er en av de første og mest refererte bøkene på området. Singer presenterer en grundig analyse av den private militære industrien. Han gjennomfører en beskrivelse av årsakene til industriens fremvekst og trekker trådene gjennom historien helt tilbake til antikken. Singers kategorisering av PMF etter

det han kaller *tip of the spear* typologi (Singer 2005: 91), hvor han grovt sett plasserer PMF i tre kategorier (se pkt 1.4) etter deres rolle i operasjonsområdet, har blitt anerkjent som en god måte å betrakte disse firmaene på. Singer går i dybden og beskriver et firma fra hver kategori i detalj, fra organisasjon til operasjon. Han diskuterer også de implikasjonene utviklingen og bruken av PMF har for den sivil-militære balansen og de moralske, etiske og juridiske dilemmaene PMF reiser. Selv om Singer ser klare likhetstrekk mellom tidligere tiders leiesoldater og PMF, hevder han at det er så mange særtrekk ved dagens PMF at man ikke kan sette likhetstegn med dem og leiesoldatvirksomhet. Christopher Kinsey (2006) gjør mye av det samme som Singer, men skiller seg ut ved at han har et klart fokus på britiske PMF og deres utvikling. Kinsey er også opptatt av spørsmålet om bransjens behov for regulering og diskuterer de ulike forsøk på og forslag til regulering som foreligger.

Deborah Avant (2005) skiller seg fra de to foregående forfatterne ved at hun i sin bok *The Market for Force* har en mer teoretisk tilnærming til fenomenet. Avant har sitt fokus på de sivilmilitære forhold og hvordan PMF påvirker evnen til å føre effektiv kontroll over militærmakt. Hennes utgangspunkt er at militærmakt kontrolleres gjennom tre typer kontrollmekanismer; funksjonelle, politiske og sosiale. Samspeillet mellom disse kontrollmekanismene avgjør i hvilken grad det utøves en effektiv kontroll. Hun analyserer derfor hvordan privatisering av makt og PMF spesielt påvirker kontrollfunksjonene.

Sarah Percy (2007) utgangspunkt i boken *Mercenaries* er at det eksisterer en internasjonal norm mot leiesoldatvirksomhet som ikke er ny, men faktisk kan følges opp gjennom historien og frem til våre dager. Hun peker på at det alltid har vært noe moralsk problematisk heftet ved leiesoldatvirksomhet. Historisk har det alltid vært sett på som umoralsk å kjempe for penger fremfor en legitim sak. Denne historiske normen forklarer hvorfor dagens PMF blir betraktet som en vederstyggelighet av mange, uansett hva de gjør (Percy 2007:9). Percy problematiserer Genevekonvensjonens definisjon på leiesoldat og foreslår sin egen kategorisering etter hvilken grad det eksisterer en legitim kontroll og tilknytning til saken det kjempes for. En person eller enhet som er under svak legitim kontroll og med liten tilknytning til saken fremstår klart som leiesoldat. Hennes kategorisering tilsier at PMF i større eller mindre grad, avhengig av tjenesten de yter, omfattes av det hun beskriver som leiesoldater. Percys hovedbudskap er at denne normen mot leiesoldatvirksomhet forklarer fire gåter rundt bruken av leiesoldater. For det første forklarer det hvorfor det hun kaller individuelle leiesoldater forsvant fra middelalderens Europa. For det andre er denne normen en del av forklaringen på at man gikk fra leiehærer til borgerhærer i 1800-tallets Europa. For det tredje forklarer denne normen hvorfor de

internasjonale lovene fra 1970 og 1980- tallet er så fulle av smutthull at de er blitt lite effektive. For det fjerde mener Percy at denne historiske normen mot leiesoldatvirksomhet forklarer hvorfor PMF har dreid sitt fokus fra kampoperasjoner til sikkerhetsoperasjoner, logistikk og rådgivning.

Det er vanskelig å omtale PMF uten å komme inn på spørsmål om internasjonal lov, menneskerettigheter og spørsmål om regulering av denne bransjen. De fleste av de foregående forfatterne har i større eller mindre grad berørt disse spørsmålene. Likevel er det på mange måter en egen akademisk debatt som spesielt ser på disse forholdene og som produserer mye litteratur i form av artikler på temaet. Det siste året har det kommet ut flere antologier, som gjennom sin sammensetning av bidragsytere bidrar til en bred dekning av temaet. Chesterman og Lehnarts (2007) antologi *From Mercenaries to Market* analyserer dagens legale rammeverk og ser på behovet og mulighetene for fremtidig regulering både gjennom internasjonalt lovverk men også ved hjelp av markedskreftene. Jäger og Kümmels (2007) *Private Military and Security Companies* vier også betydelig plass til innlegg i debatten om PMF status i forhold til internasjonalt lovverk og bransjens regulering.

Den deskriptive litteraturen har oftest et insider perspektiv fra PMF side og den akademiske debatten beveger seg rundt spørsmål av strategisk betydning i et internasjonalt perspektiv. Denne litteraturen bidrar til økt kjennskap til fenomenet og gir innsikt til politiske og militære ledere i forhold til de strategiske og operasjonelle problemstillingene som utviklingen på det private militære markedet medfører. Litteraturen gir imidlertid liten innsikt i hvordan militære styrker på taktisk nivå opplever de utfordringer PMF medfører i felt. Enda mindre hvordan militære styrker fra en småstat som Norge, med liten erfaring med og ingen tradisjon for bruk av PMF, opplever dette. Denne rapporten beskriver derfor noen av de utfordringene som det taktiske nivået møter ved operasjoner i et miljø hvor PMF setter sitt tydelige preg på operasjonsområdet.

1.6 Rapportens videre struktur

I det neste kapitlet redegjøres det for de metodiske valg som er gjort i forbindelse med undersøkelsen. Kort oppsummert er det gjennomført en eksplorerende undersøkelse, med en induktiv tilnærming innenfor et kvalitativt opplegg, der mesteparten av empirien er hentet fra kvalitative intervjuer. Designet som ligger til grunn er intensivt og beskrivende.

For at det skal gi best mulig mening å lese rapporten er det hensiktsmessig å beskrive fenomenet. I kapittel tre gis det derfor en kortfattet beskrivelse av private militære aktørers rolle i et bredt

historisk perspektiv. Det legges vekt på å beskrive den utviklingen vi har sett de senere år, herunder omfanget og hva som kjennetegner dagens PMF. Kapitlet beskriver også den norske policyen på området.

I kapittel fire fremkommer funnene fra analysen av de kvalitative intervjuene. Kapitlet beskriver de mest sentrale operative utfordringer som norske styrker opplever i møte med PMF og tar for seg de indirekte utfordringene som norsk policy på området skaper.

I kapittel fem trekkes det frem de sentrale utfordringene som amerikanske styrker i Irak opplever i forhold til PMF. I kapittel seks sammenliknes disse med funnene i det norske materialet.

Hensikten med dette er å se om en småstats militære styrker uten særlig erfaring med PMF opplever utfordringer som er sammenfallende med det som en stormakts styrker med utstrakt bruk og samarbeid med PMF opplever.

Rapporten avsluttes med en oppsummering av undersøkelsens viktigste funn, hvordan disse bidrar til å belyse et lite berørt tema i norsk forsvarsdebatt og hvilke umiddelbare implikasjoner funnene bør få for Forsvaret.

2 Metodologi og metode

2.1 Valg av forskningsdesign

Valg av design henger nøye sammen med problemstillingen. Problemstillingen i denne undersøkelsen er et åpent spørsmål. Det er ikke noen hypotese som skal testes, men mer en antagelse om at det vil være utfordringer å finne.

En problemstilling skal bestå av enheter, variabler med ulike verdier innenfor en kontekst. Problemstillingen her har ikke alt dette på plass. Enhetene er de representantene for norske styrker som er undersøkt (respondentene), konteksten er ”i internasjonale operasjoner” og variablene er operative utfordringer på taktisk nivå. Siden hele undersøkelsens hensikt er å finne ut om det faktisk er slike utfordringer, hva de eventuelt består av og hvilke verdier de har er det behov for å en mer eksplorerende undersøkelse (Jacobsen 2005:73).

Eksplorerende undersøkelser er nødvendig for å oppnå mer klarhet og mer kunnskap og hensikten er i følge Jacobsen (Ibid) å avdekke ny kunnskap om et fenomen ved å avdekke hva fenomenet inneholder for å utvikle teori som kan lede til hypoteser som kan testes. I så måte søker denne oppgaven å gi innsikt i et område som det er foretatt liten forskning på; hvordan PMF oppleves for norske styrker.

Som beskrevet i innledningen, har norske styrker de senere år hatt et bredt nedslagsfelt internasjonalt. De avgrensningene jeg har gjort i tid og rom reduserer i utgangspunktet min mulighet til å generalisere funnene. Selv innenfor den avgrensningen jeg har gjort vil variasjonene i tjenestested og type gjøre det vanskelig å generalisere funnene til å omfatte alt personell i intops. Selv om det i problemstillingen kan oppfattes et ønske om å generalisere til populasjonen norske styrker i intops, så vil den generaliseringen jeg kan gjøre være begrenset til det som Jacobsen (2005:96) kaller teoretisk generalisering. Et mindre antall observasjoner danner grunnlaget for en mer generell teori om hvordan virkeligheten ser ut. Det vil si at jeg på bakgrunn av min undersøkelse vil kunne sannsynliggjøre hva som er de mer generelle utfordringene som man støter på.

Jacobsen (2005:87) klassifiserer undersøkelsesopplegg etter to dimensjoner: (i) Om studien går i bredden(ekstensiv) eller i dybden (intensiv) og (ii) om studien er beskrivende eller forklarende. Et ekstensivt opplegg innebærer en undersøkelse med få variabler, men mange enheter. Et intensivt opplegg innebærer på den andre siden en undersøkelse med mange variabler, men relativt få enheter. De intensive oppleggene vil gjerne få frem relevante og riktige data, men resultatene kan ikke i særlig grad nyttes til generalisering til en større populasjon. Ekstensive opplegg på den andre siden gir god mulighet for å generalisere, men resultatene kan fort bli så overfladiske at de blir mindre relevante (Jacobsen 2005:85).

Selv om undersøkelsens problemstilling kan oppfattes som et ja eller nei spørsmål, og dermed enkelt ville kunne underkastes et ekstensivt opplegg, er det de implisitte spørsmålene som gjør dette mindre aktuelt. Oppgaven skal i tillegg til å besvare dette ja/ nei-spørsmålet også avdekke og beskrive nyansene og detaljene i de utfordringene som finnes. Selv om det ligger en klar antagelse om at slike utfordringer finnes, er det også en mulighet for at svaret blir negativt. I så fall vil det være naturlig å få frem nyanser og detaljer i de forhold som gjør at slike utfordringer uteblir.

Oppgavens eksplorerende karakter taler også for å velge et intensivt opplegg. Det er ingen klar hypotese som ligger til grunn for oppgaven, det er få tilsvarende undersøkelser å bygge på i norsk sammenheng og derfor vanskelig å operasjonalisere problemstillingen til gode spørsmål i en spørreundersøkelse, slik som ekstensive opplegg krever (Ibid:131).

I forhold til den andre dimensjonen, så er oppgavens problemstilling av beskrivende karakter. Den har til hensikt å beskrive de operative utfordringene som norske styrker støter på. Motsetningen til en beskrivende problemstilling er en forklarende. Forklarende problemstillinger har til hensikt å avdekke årsaker og virkninger, altså forklare hvorfor et fenomen oppstår.

Jacobsen (2005:75) poengterer at skillet mellom en forklarende og en beskrivende problemstilling ikke er absolutt fordi en beskrivelse av fenomenet er nødvendig for å kunne forklare det. Selv om utgangspunktet for undersøkelsen er et ønske om å beskrive fenomenet vil det likevel være et element av forklaring på sammenhenger i materialet, og oppgaven presenterer tentative forklaringer på de forholdene som er drøftet.

Fra dette følger at designet som ligger til grunn for oppgaven er intensivt og beskrivende.

2.2 Begrunnelse for valg av metode

Siden undersøkelsen retter seg mot norske styrker på taktisk nivå er hensikten å beskrive et relativt nytt felt. Undersøkelsen har derfor en åpen tilnærming til hva som vil komme frem. Undersøkelsen har en induktiv tilnærming der idealet er at undersøkeren går til verks med et åpent sinn, samler inn relevant informasjon for deretter å systematisere og tematisere de dataene som kommer inn. På bakgrunn av dette dannes så resultatet i form av teorier og konklusjoner. Induktive tilnærminger henger ofte sammen med kvalitative metoder nettopp fordi kvalitative metoder er mer åpne for ny informasjon (Jacobsen 2005:36).

Intensive design settes oftest i sammenheng med kvalitativ metode, mens ekstensive oftest ses i sammenheng med kvantitativ metode. Selv om idealet er å være i stand til å gå både i bredden og dybden, er dette oftest ikke mulig utifra rent ressursmessige hensyn. Problemstillingens eksplorerende karakter, det intensive designet og den induktive tilnærmingen er derfor avgjørende for at undersøkelsen baserer seg på en kvalitativ metode.

2.3 Beskrivelse av metode

Undersøkelsen baserer seg på kvalitative intervjuer og dokumentundersøkelser.

Dokumentundersøkelsen har, som jeg vil komme nærmere inn på, ikke gitt særlig utbytte i forhold til å skaffe data på norske forhold. Den internasjonale litteraturen som har vært studert har derimot bidratt med å belyse fenomenet mer generelt og dannet et grunnlag for å sette de norske erfaringene i perspektiv. De kvalitative intervjuene danner således det empiriske grunnlaget for funnene. Intervjuenes innhold, i form av det som er sagt og i ettertid skrevet ned, danner grunnlaget for den kategorisering, sortering og tolkning som er gjort. Intervjuene er betraktet som tekster og analysen har fokusert på å få frem meningsinnholdet i intervjuene. Dette er en vanlig teknikk i kvalitative studier (Johannesen, Tufte og Kristoffersen 2007: 162), svakheten er at eventuell ikke verbal informasjon blir tonet ned.

2.4 Utvalgsstrategi

I utvelgelsen av respondenter har det vært mange forhold som har bidratt til at utvalget har fått den sammensetningen det har fått. Målet har vært å få med respondenter fra et så bredt segment som mulig innenfor det taktiske nivå. I utgangspunktet var det ønskelig med informasjon fra bataljonsjef til lagfører, det var ønskelig med informasjon fra respondenter med erfaring fra Irak eller Afghanistan og det var ønskelig med respondenter med erfaringer gjort på ulike tidsrom. En slik utvalgsstrategi er det som beskrives som bredde og variasjon (Jacobsen 2005: 174).

Variasjonen på utvalget er å finne i ulike tjenestesteder, avdelinger, oppgaver og ikke minst situasjoner. Det er bredde i form av tjenesteerfaring, stilling, bakgrunn og tidsrom erfaringen er gjort. Strategien med bredde og variasjon har derfor vært grunnleggende i den forstand at det er forsøkt å få til et mest mulig nyansert utvalg.

En begrensende faktor i jobben med å plukke ut informanter har vært ressurser i form av tid og særlig økonomi. Budsjettet som er stilt til rådighet for arbeidet med oppgaven tillater ikke utstrakt reisevirksomhet. Det har derfor vært en styrende faktor at respondentene har vært tilgjengelige i Oslo og omegn. Dette har medført at svært mange av respondentene har tilknytning til Krigsskolen på Linderud i Oslo. Her er det et stort antall offiserer både i form av ansatte og kadetter som har relevant erfaring. Forsvarets skolesenter på Akershus har vært en annen viktig institusjon i forhold til å finne aktuelle respondenter. En slik pragmatisk utvelgning, nødvendiggjort av økonomiske grunner, vil grense til det som beskrives som et bekvemlighetsutvalg (Johannesen, Tufte og Kristoffersen 2007: 111), der undersøkeren gjør det som er enklest og mest bekvemlig. Selv om dette hevdes å være en lite ønskelig strategi (Ibid) så har påvirkningen vært begrenset fordi det i de beskrevne miljøene har vært tilstrekkelig antall kandidater å velge blant.

Innsamlingen av data i form av intervjuer startet tidlig i februar, uten at det endelige antallet respondenter var bestemt. Dette medførte at det i noen av intervjuene kom frem informasjon om personer som kunne passe som respondenter i undersøkelsen. I flere tilfeller har dette ført til at det har blitt gjennomført intervjuer og det har i alle tilfellene vært for å fylle "hull" i forhold til variasjon og bredde. I disse tilfellene har utvelgelsen skjedd etter det som beskrives som snøballmetoden, der man starter opp med noen informanter som leder til tips og ideer om andre som kan sitte med relevant informasjon i forhold til undersøkelsens tema (Jacobsen 2005: 175).

En av de kvalitative oppleggenes styrke er den store fleksibiliteten. Det gir rom for å kombinere og tilpasse metode og opplegg etter hvert som undersøkelsen skrider frem (Ibid 2005:129). I forhold til utvelgelsen av respondenter i denne oppgaven er fleksibiliteten utnyttet, og det er

benyttet en kombinasjon av ulike utvalgstrategier. Denne oppgaven kombinerer således en strategi basert på bredde og variasjon, påvirket av praktiske og økonomiske årsaker til å ha visse preg av bekvemmelighetsutvalg, samtidig er det klare innslag av snøballmetoden.

2.5 Beskrivelse av datainnsamlingsprosessen

Utgangspunktet for den empiriske undersøkelsen var en kombinasjon av dokumentundersøkelser og kvalitative intervjuer. Hensikten var å få til en triangulering for å styrke påliteligheten i oppgaven. Undersøkelsen startet derfor med å forsøke å få frem relevante norske dokumenter med empiri i forhold til problemstillingen. Det lyktes ikke å få frem noen slike dokumenter som i særlig grad beskrev utfordringene i forhold til PMF. Henvendelser til Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK) og Etterretningstjenesten var resultatløst i forhold til å frembringe slike dokumenter. Det ble også foretatt søk i Forsvarets erfaringsdatabase for internasjonale operasjoner (FERDABAL). Tilgjengelige og aktuelle kontingentrappporter ble gjennomgått og det ble funnet kun tre tilfeller der private militære aktører var omtalt. Siden disse dokumentene var graderte, ville bruk av disse medføre en gradering av hele oppgaven og de har derfor ikke blitt tatt med direkte i rapporten. Informasjonen har likevel kommet frem gjennom intervjuer. Litt i fortvilelse over at det var så lite norske dokumenter som i det hele tatt omtalte fenomenet, ble de første intervjuene iverksatt for å se om det i det hele tatt var en problemstilling å gå videre med. De to første intervjuene bekreftet at det faktisk var utfordringer i forhold til PMF, og det ble derfor besluttet å gå videre med intervjuene. Empirien som ligger til grunn for oppgaven er derfor i all hovedsak hentet fra 17 kvalitative intervjuer foretatt i Norge i februar og mars 2008. Respondentene ble kontaktet på telefon eller direkte ved personlig oppmøte. I de fleste tilfeller ble det avtalt intervju ved først gangs kontakt. Det ble allerede ved den initiale kontakten redegjort grovt for undersøkelsens tema, hensikt og problemstilling. I tillegg fikk alle respondentene i god tid før intervjuet tilsendt et notat som beskrev detaljer rundt intervjuet og hvilke tema respondentene skulle være forberedt på (Vedlegg 2).

Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervjuer etter en intervjuguide (Vedlegg 3). De to første respondentene ble bedt om å gi en tilbakemelding på selve opplegget rundt intervjuet. De ble bedt om å kommentere informasjon i forkant og gjennomføringen av selve intervjuet. Disse tilbakemeldingene, samt erfaringer gjort av undersøkeren førte til at det ble gjort noen små justeringer på intervjuguiden. Intervjuene var planlagt med en tidsramme på en time. Dette viste seg å være tilstrekkelig i de fleste tilfeller og intervjuene ligger på 35 til 70 minutter. Under alle intervjuene ble det benyttet digital opptaker for å sikre at all informasjon ble fanget opp. Dette medførte også at undersøkeren kunne konsentrere seg om å føre samtalen og i

større grad være i stand til å notere seg eventuelle ikke verbale data. Intervjuene har i etterkant blitt transkribert stort sett i sin helhet. Det er lagt vekt på at transkripsjonen ordrett gjengir det som respondentene har sagt i intervjuene. I et fåtall av tilfeller har noen deler av samtalen blitt utelatt. Dette er tilfeller der informasjonen helt klart ikke har noen bæring på temaet i undersøkelsen.

2.6 Diskusjon av datas gyldighet og pålitelighet

Intern gyldighet eller validitet dreier seg om hvorvidt de resultatene undersøkelsen har kommet frem til oppfattes som riktige. (Jacobsen 2005:214) Denne undersøkelsen er utført av en person. Et slikt individuelt arbeid kan lett føre til at man blir for ensidig i sin fokus, man er forutinntatt og leter kanskje etter de sannheter man håper på å finne. Det er derfor en fare for at undersøkelsen ikke kommer frem med valide data. Intersubjektivitet står sentralt i samfunnsvitenskapene og innebærer at det nærmeste vi kommer sannheten er at flere personer er enige om at noe er en riktig beskrivelse. Desto flere som er enige i at det er en riktig beskrivelse, desto større sannsynlighet er det for at det som fremkommer er riktig (Ibid).

I denne undersøkelsen har det vært nyttet flere teknikker for validering. For det første er det gjennomført en respondentvalidering. Dette er gjort ved at det ble sendt ut en foreløpig rapport med resultatene fra analysen til alle respondentene, hvor de ble bedt om å gi respons på om de kjente seg igjen i beskrivelsen. Alle disse tilbakemeldingene var positive i den forstand at respondentene opplevde det som en riktig beskrivelse av fenomenet. For det andre er den midlertidige rapporten kommentert av en annen student som jobber med samme tema.

Tilbakemeldingen fra dette var at med bakgrunn i hans undersøkelse og den kjennskap han hadde til fenomenet så var det en riktig fremstilling. En siste validering er gjort opp mot det som beskrives mer generelt i den internasjonale litteraturen på området, samt en sammenlikning med de erfaringene Amerikanske styrker har gjort i Irak. Resultatet av disse valideringsmetodene styrker denne undersøkelsens validitet.

Det som mangler, og som ofte trekkes frem som en svært nyttig form for validering er å benytte metodetriangulering (Ibid: 216, Johannessen og Kristoffersen 2007:199). Det innebærer at man ved å benytte en helt annen metode, for eksempel et kvantitativt opplegg, kommer frem til samme resultat. Denne undersøkelsen er ensidig på den metodiske tilnærmingen og mangler også annen norsk empiri å støtte seg på, noe som svekker validiteten.

Selv om empirien kan fremstå som noe ensidig, så er det en styrke at den kommer fra førstehåndskilder. Respondentene forteller alle i hovedsak om egne erfaringer, dette bør således

styrke validiteten. På den andre siden så er det noe tid siden respondentene gjorde erfaringen og, de blir nødt til å huske tilbake. Det er derfor ikke sikkert at de husker alle ting helt slik de var, noe er glemt og noe er bearbeidet i ettertid og gjengis kanskje mindre objektivt. Inntrykket under intervjuene er likevel at respondentene har anstrengt seg for å fremstille det riktig, de har vært åpne og positive og ingen har hatt noen åpenbar grunn til å holde igjen på sannheten. Siden både undersøker og respondenter er offiserer har intervjuene båret preg av en kollegial samtale. Fortrolighet har vært naturlig og barrieren mellom undersøker og respondent har vært liten. Dette bør ha bidratt til at det er sann informasjon som har kommet frem.

I forhold til ekstern gyldighet, eller muligheten til å generalisere undersøkelsens funn til en større populasjon, så er den sterkt begrenset på grunn av størrelsen og sammensetningen på utvalget. Rapporten sier derfor bare hva de 17 respondentene har erfart i de spesielle situasjoner de beskriver, man kan ikke på dette grunnlag si at slik vil det være for alle norske styrker som er ute i intops. Likevel er bredden i utvalget både i forhold til nivå og kontekst av en slik karakter at det er sannsynlig at undersøkelsens funn også vil ha overføringsverdi for norske styrker i liknende kontekster (Jacobsen 2005:225).

Undersøkelsen vil alltid påvirke den som blir undersøkt og kan svekke påliteligheten i de dataene som samles inn. I denne undersøkelsen vil såkalte intervju effekter være aktuelle. Det har derfor vært en målsetning å gjøre intervjuene så like som mulig. For det første har intervjuene blitt foretatt i respondentenes nærmiljø. I 16 av de i alt 17 intervjuene har undersøkeren oppsøkt respondenten. Intervjuene er gjennomført på arbeidsplassen til respondentene med tre unntak, ett er gjennomført på respondentens bopel, ett er gjennomført på undersøkerens arbeidsplass og ett er gjennomført i militær fritidsmesse. Siden det her er snakk om offiserer hvor grad og uniformering er en faktor, har det vært viktig å møtes på like premisser. De intervjuene som er foretatt på arbeidsplassen er derfor gjort i uniform, ved hjemmebesøk og i fritidsmessen har det vært sivilt antrekk. Hensikten har vært å fjerne de eventuelle underbeviste tilpasninger man som offiser gjør når man prater med en sivil, eller det som kan forstås som en "outsider". De aller fleste intervjuene har derfor vært foretatt i en nærmest naturlig setting som skiller seg lite ut fra offiserens hverdag. Samtaler mellom kollegaer om operative forhold er ganske dagligdags. Intervjuene har vært planlagte og det er gitt ut informasjon i forkant, både i form av samtaler og notat. Det er sannsynlig at samtalen og notatet har påvirket respondentenes svar til en viss grad. I samtaler der intervjuer har blitt avtalt har det i varierende grad blitt drøftet både tema og problemstilling som en slags forpostfektning. I disse samtalene kan undersøkeren ha påvirket respondentene til å vektlegge momenter og utfordringer som ikke ellers ville blitt vektlagt.

Samtidig kan det virke ansporende på respondenten til å bli bevist på problemstillinger og hendelser som er viktige for undersøkelsen. Notatet som alle respondentene fikk tilsendt vil ha den samme effekten.

Mennesker er generelt glad i oppmerksomhet og offiserer er neppe noe unntak i forhold til dette. Det virket som om mange satte stor pris på å bli spurt om å delta i undersøkelsen og alle var meget imøtekommende og nærmest glade for å kunne bidra. Når man kommer hjem til en hektisk hverdag er det ofte manglende interesse for det man har opplevd ute. Når noen kommer og virkelig er interessert i det man har opplevd i intops, er det en sjanse for at respondentene spinner litt ekstra på fortellingene for å bevare følelsen av å være interessant så lenge som mulig. Det er også et poeng at undersøker og flere av respondentene har et kollegialt forhold i forkant av undersøkelsen. Kollegiale lojalitetsbånd kan ha en innvirkning i form av at man gjerne vil hjelpe og således trekker frem eksempler som man egentlig ikke har dekning for.

Unøyaktighet i nedtegning av data kan også svekke påliteligheten. I denne undersøkelsen har det derfor vært benyttet digital opptaker i alle intervjuene. Opptakene er i ettertid transkribert så nøyaktig som mulig. Analysen er gjort på bakgrunn av disse transkripsjonene, den ikke verbale kommunikasjonen som foregår er derfor i liten grad trukket inn i analysen.

2.7 Ethiske drøftelser

Undersøkelsens utvalg og metode gir ikke betydelige etiske utfordringer. Det har vært vektlagt å holde seg til de grunnleggende etiske krav slik Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora har vedtatt.

Intervjuene er basert på *informert samtykke* og frivillig deltagelse, alle har de beste forutsetninger for å vite hva de har deltatt på. Informasjon og åpenhet har vært viktig gjennom hele prosessen. Sjefen for Forsvarets skolesenter har sendt et brev (Vedlegg 4) til alle avdelinger i Forsvaret som redegjør for masterstudiets posisjon i Forsvarets skolesystem, og som ber de støtte masterstudentene. Dette kan i verste fall tolkes som et pålegg til å stille opp. På samme måte kan undersøkerens kollegiale relasjon til enkelte av respondentene føre til at de har følt seg forpliktet til å stille opp. Samtidig er respondentene voksne mennesker som er vant til å ta ansvar for sine handlinger. Det bør forventes at offiserer er i stand til å vurdere om de kan og vil delta på et slikt opplegg.

I forhold til *krav til privatliv* så er undersøkelsens tema ikke slik at den direkte berører sensitive personlige forhold. Kun en av respondentene har ønsket å være anonym, dette har mer med sikkerhet å gjøre enn med krav til privatliv, utover det kan alle respondentene identifiseres i

rapporten. Ingen har av private årsaker ønsket å være anonyme, noe som underbygger forrige avsnitts påstand om at offiserer er vant til å ta ansvar for det de sier og gjør.

Det er også et krav til *riktig presentasjon av data*. Særlig viktig i denne undersøkelsen er bruken av informasjonen fra intervjuene. Alle har krav på å bli korrekt gjengitt i materialet. Dette er ivaretatt gjennom valideringsprosessen der alle respondentene har hatt mulighet til å gi tilbakemelding på hvordan deres bidrag er blitt brukt. Samtidig sikrer transkripsjonene at også den informasjonen som er fremkommet i intervjuene er tilgjengelig for andre.

3 PMF – en beskrivelse av fenomenet

3.1 Innledning

I kjølvannet av Irak krigen og i takt med en økende mengde rapporter om PMFer som er involvert i overgrep og drap i Irak, har det dukket opp stadig flere presseoppslag om fenomenet, også i norske media. I forhold til dette er det lett å trekke den feilaktige slutningen at det er noe nytt og historisk unikt at private selskaper løser militære oppgaver. Et raskt historisk tilbakeblikk viser imidlertid det å leie inn utenforstående til å kjempe i kriger er like gammelt som krig i seg selv. I et bredt historisk perspektiv gir det mening å si at statens voldsmonopol snarere er et historisk unntak enn en regel (Singer 2004: 19). Percy (2007) argumenterer i sin bok om leiesoldater for at det eksisterer en historisk norm om at bruk av leiesoldater er betraktet som umoralsk, likevel er det med unntak av de to siste århundrene, et faktum at leiesoldater har spilt en avgjørende rolle i krigføring.

3.2 Historikk

Historiske referanser om bruk av leiesoldater finner man tilbake til mer en 2000 år før Kristus. De greske bystatene leide inn spesialister, bla tungt infanteri og kavaleri. Alexander den stores hær som i utgangspunkt var en makedonisk hær, var ved hans død utviklet til en altoverveiende leiehær. I takt med det romerske keiserrikets vekst ble man i stadig større grad avhengig av leiesoldater og mot slutten av det tredje århundre var den romerske hær mer germansk en romersk. Bruk av leiesoldater var således en nødvendighet for de ulike rikers vekst og utvikling gjennom hele antikken (Singer 2004:19-22).

Under middelalderens føydalsystem var det også utstrakt bruk av leiestyrker. Fra 1100 tallet supplerte Føydalherrene sine lokale styrker med innleid hjelp fra fjerne himmelstrøk (Avant 2005: 27). Styrkene som ble stilt til herskerens disposisjon gjennom de føydale ordningene var oftest av svært dårlig kvalitet, manglet disiplin og sto ikke til disposisjon mer en 40 dager i året.

Leiesoldater var profesjonelle og effektive på slagmarken, de muliggjorde langvarige kampanjer og fremsto derfor som det naturlige valg når man skulle utvide riket (Percy 2007:70).

I følge Singer førte utviklingen av en kommersiell økonomi på 1200-tallet til at føydalsystemets måte å organisere og rekruttere styrker på gradvis ble forlatt. I stedet for å pålegge adelen å stille soldater kunne man kreve inn penger, som igjen ble brukt til å leie inn profesjonelle styrker.

Denne trenden bredte seg i hele Europa. Leiesoldatene som etter hvert organiserte seg i stadig større avdelinger, ble etter hvert et betydelig problem. Avdelinger av såkalte frie lanser romsterte rundt på det Europeiske kontinent i søken etter jobb. I perioder uten arbeidsgiver var de tilbøyelige til å skaffe seg inntekter ved plyndring og utpressing. Svært mange av disse avdelingene fant veien til Italia, der de italienske bystatene hadde en stor økonomisk vekst og fant det hensiktsmessig å benytte leiesoldater til sine innbyrdes kriger. Utenlandske leiehærene ble etter hvert en betydelig maktfaktor og kontrollerte i perioder så å si hele Italia. Markedet ble etter hvert tatt over av italienske selskaper. Kontraktørene ble her kjent som condottieri. Navnet har sin opprinnelse etter la condotta, navnet på kontrakten de inngikk (Singer 2004:22-26).

Leiehærer uten arbeidsgiver ble etter hvert et så stort problem for både kjøpmenn og bønder at den franske kongen så det nødvendig sette en stopper for deres virksomhet. Basert på en spesiell beskatning av borgerskapet leide Kong Karl VI i 1445 inn en hær som han brukte til å utslette øvrige frie leiehærer. Han beholdt denne styrken under konstant engasjement og skapte med dette verdens første stående hær. Metoden ble raskt adoptert av rivaliserende herskere. Fyrster og konger baserte sin makt og ekspansjon på stående leiehærer, muliggjort av beskatningssystemer.

Det stadig voksende markedet for leiehærer innebar at noen måtte ta på seg jobben med å rekruttere, utruste og organisere disse. På begynnelsen av 1600-tallet oppsto derfor en svært lukrativ forretning for militære entreprenører. Entreprenørene tok på seg oppgaven med rekruttering, utrustning og organisering av styrker, som de så leide ut til konger og fyrster. Disse militære entreprenørselskapene, til forveksling lik dagens PMFer, hadde en svært avansert organisasjonsform og er beskrevet som de best organiserte og drevene foretak man har sett i Europa før 1900 tallet. En slik svært suksessfull entreprenør, Grev Albrecht von Wallenstein ble Europas rikeste mann (Singer 2004:28).

De militære entreprenørene gav herskerne mulighet til å drive krig i stor skala, uten å belaste befolkningen med personlig offer, selv om skatteinkrevingen var betydelig. Et annet problem var at datidens militære styrker "levde av landet" de befant seg på. Det var derfor mest gunstig å holde styrkene i aktivitet i utlandet, hvor de kunne plyndre en annens sivilbefolkning. Resultatet ble at man lå i konstant krig.

Et slags crescendo i denne utviklingen kom i form av tredveårskrigen (1618 – 1648). Dette var en svært blodig krig som gikk hardt utover Europas sivilbefolkning. Denne krigen ble stort sett utkjempet av de ulike kongers leiehærer, lojale ovenfor herskeren og ikke til stat eller befolkning (Singer 2004:29).

Tredveårskrigen endte med Vestfalerfreden og dannet utgangspunktet for nasjonalstatens fremvekst. Gradvis ble leiehærene erstattet av stående styrker bestående av nasjonalstatens borgere. Teknologisk, industriell og organisatorisk utvikling på 1700-tallet gjorde det snart åpenbart at hærens størrelse ble viktigere en kvalitet. Man kunne nå utdanne en borger til soldat i løpet av relativt kort tid, mye takket være moderne musketter som ble effektive våpen i borgersoldatens hender. Med den franske revolusjon og de påfølgende Napoleonskrigene endret krigen karakter. Prøyssiske og Østerrikske profesjonelle styrker ble feid av slagmarken av de franske styrkene, bestående av vernepliktige soldater. Det ble snart åpenbart for alle nasjoner at statens militærmakt måtte funderes på massehærer basert på allmenn verneplikt.

Til tross for vernepliktbaserte massehærsers dominans eksisterte det fortsatt et betydelig marked for private militære aktører i koloniene.

De store oversjøiske handelsselskapene, fra de store koloninasjonene, baserte seg i stor grad på leiestyrker både til lands og til sjøs for å beskytte sine handelsinteresser i koloniene. Disse selskapene holdt seg med store styrker utenfor statlig kontroll og involverte seg i betydelige kamphandlinger i koloniene. Det engelske Østindiakompaniet hadde på slutten av 1700-tallet en privat hær på over 100 000 mann, noe som var mer enn størrelsen på den britiske hær (Singer 2004:36). De franske og hollandske handelsselskapene gikk dukken på 1700 tallet, men det engelske Østindiakompaniet holdt det gående til 1858. Man kan godt si at de store handelsselskaperens oppløsning også førte til opphør av de store private militære organisasjonene. Singer (2004) peker likevel på det faktum at Rhodesia ble styrt av et privat selskap med egen hær til 1924 og Mozambique helt frem til 1930.

Til tross for disse unntakene var det 19. og 20. århundre preget av krigens treenighet slik Clausewitz har beskrevet den. Staten, folket og hæren var bundet sammen i et gjensidig avhengighetsforhold i rammen av nasjonalstaten og i tråd med Webers statsideal. Til tross for at denne perioden gir lite marked for private militære aktører kan man hevde at det er fra denne perioden vårt mentale bilde av den klassiske leiesoldaten kommer.

I perioden etter den andre verdenskrig fikk vi en mengde konflikter i forbindelse med koloniens frigjøring. I disse konfliktene fant den individuelle leiesoldat et godt marked, særlig i Afrika. Konflikten i Kongo (1960-64) trekkes frem av blant andre Singer (2004) som et eksempel på

hvordan leiesoldater, lønnet via gruveselskaper, sloss på opprørernes side i frigjøringen av Katanga provinsen. Fra denne perioden oppsto leiesoldatlegender som Bob Denard og Mad Mike Hoare. Deres brutale fremferd og kyniske jakt på penger har bidratt sterkt til å gi leiesoldatvirksomhet en veldig negativ resonans.

Tidligere kolonistater var også i stor skala med på å finansiere leiesoldatenes virksomhet. Hensikten var som oftest å ivareta innflytelse i området ved å indirekte støtte statsledere med lojalitet til den tidligere kolonimakten. Denne virksomheten skjedde fordekt, ofte organisert gjennom de hemmelige tjenestene (Kinsey 2006: 49). Den kalde krigen bidro også til å opprettholde et visst marked for leiesoldater. Begge sider involverte seg i interne konflikter og borgerkriger der ideologiene kunne møtes til varm krig via stråmenn. I disse konfliktene var det viktig å gjøre sporene til sponsorene så utydelige som mulig. Leiesoldater ble derfor et hendig verktøy, de kunne rekrutteres i et land og utføre militære oppdrag, på vegne av f. eks USA, i et tredje land uten at forbindelsen var åpenbar (Ibid).

3.3 Utviklingen etter den kalde krigen

Etter en periode på nærmere 200 år hvor private militære aktører bare i svært beskjeden grad satte sitt preg på pågående konflikter, ser man fra begynnelsen av 90- tallet en kraftig vekst i bransjen. Denne utviklingen settes ofte i sammenheng med den kalde krigens slutt og den påvirkningen det fikk på sikkerhetssituasjonen både lokalt og internasjonalt. Både i vesten og i den tidligere Sovjetunionen førte den politiske og økonomiske situasjonen til at det ble nødvendig å redusere statens utgifter til militære formål. Den såkalte "Peace Dividend" (Donald 2006:8) skulle cashes ut. Dette resulterte i en kraftig nedbemanning av militære styrker og frigjorde et stort antall personell med militær kompetanse, nå tilgjengelige for det private markedet (Avant 2005: 30, Singer 2004:50).

Samtidig fjernet den kalde krigens slutt det lokket av stabilitet som de to supermaktene rivalisering opprettholdt. Dette førte til en kraftig økning i konfliktnivået globalt. Gamle interstatlige konflikter blusset opp igjen, men særlig interne konflikter med statskollaps som resultat, preget verdensbildet i det vi gikk inn i det 21. århundre (Singer 2004). Dette bildet var særlig tydelig i Afrika. Mange regimer viste seg svært sårbare for opprør når støtten fra en av supermaktene forsvant. Somalia trekkes ofte frem som et talende eksempel i så måte. Svake regjeringer i Afrika ble også blant de første til å nyttiggjøre seg PMF tjenester i en oppsiktsvekkende grad. Til tross for manglende militære ressurser, rådet de over tilstrekkelige verdier til at de kunne leie inn militær kompetanse. Regjeringen i Sierra Leone ble i 1995 reddet av et PMF ved navn *Executive Outcomes*. Dette selskapet klarte i løpet av 8 måneder å slå ned en

opprørsbevegelse som regjeringens egne styrker hadde kjempet mot på vikende front i fem år (Kinsey 2006: 63).

Den kalde krigens slutt førte også til en generell optimisme i forhold til FNs muligheter til å effektivt gripe inn i konflikter. Denne optimismen resulterte i at FN engasjerte seg i en rekke interne konflikter på begynnelsen av 90-tallet. Det viste seg imidlertid at evnen til å stable effektive militære styrker på beina ikke var i samsvar med viljen. Etter FNs mislykkede innsats i det tidligere Jugoslavia ble de militære operasjonene på Balkan i stor grad overtatt av Nato, mandatert av FN. Natolandene var da allerede godt i gang med sin nedbemanning og omstrukturering, og merket godt presset skapt av det store engasjementet. I USA hadde man imidlertid tidlig startet bortsetting av en rekke funksjoner til private selskaper. Typisk ble det å sette bort såkalte logistiske funksjoner og vakthold på baser, støtte til militær trening og utdanning ble også i stor grad satt bort til private selskaper. På denne måten klarte man ideelt sett å bevare kampkraft til tross for reduksjon i militær organisasjon. Når krigen i Kosovo kom i 1999 ble firmaet *Kellogg, Brown & Root* (KBR) ansvarlig for logistikken til USAs styrke. KBR bygde, drev og etterforsynte Camp Bondsteel i Kosovo (Donald 2006:8). Alternativet hadde vært å kalle inn 9000 soldater fra nasjonalgarden, et politisk lite fristende alternativ for Clinton administrasjonen.

Trenden med bortsetting av offentlige tjenester til private er i tråd med den nyliberalistiske idé om markedsstyrt effektivitet som slo igjennom for fullt i offentlig sektor på 1980 tallet, ofte kjent som New Public Management (NPM). Selv om privatisering av forsvarssektorene kom senere enn omstillingen av mange andre offentlige sektorer i vesten, gav murens fall og opphøret av den kalde krigens militærpolitiske betingelsene for at også forsvarssektoren kunne omfattes av NPM reformer (Østerud 2005:92).

USA, som den ledende militærmakt, ledet derfor an i denne utviklingen som snart ble fulgt opp av øvrige vestlige land.

Den kalde krigens slutt førte også til en enda sterkere globalisering. Alt henger sammen i det globale markedet, og den økte ustabiliteten i verden representerer således en trussel mot økonomiske interesser. Det globale markedets verdier går på tvers av stater, konflikter og nasjonale interesser, og krever derfor i økt grad beskyttelse mot ulike trusler, representert ved eksempelvis organisert kriminalitet, krigsherrer, opprørsbevegelser og kriminalitet generelt. Beskyttelse som statens voldsapparat har bidratt med, er i mange steder fraværende som følge av at staten har kollapset, eller er for svak til å garantere for sikkerheten. Det har også vært en tendens til at private selskaper som opererer i konfliktfylte områder i liten grad kan basere seg på

støtte fra sin opphavsnasjons sikkerhetsapparat, både politiske og kapasitetsmessige årsaker kan ligge til grunn for dette (Kinsey 2006:59-61). For å beskytte sine verdier blir derfor private selskaper nødt til å kjøpe sikkerhet på markedet.

Det er åpenbart at det i en del situasjoner er behov for slik sikkerhet, men det er likevel betimelig å stille seg spørsmål om en del av sikkerhetsbehovet er en konstruksjon skapt av samfunnets utvikling. Christopher Coker (2001:51-56) beskriver det han kaller risikosamfunnet, hvor alt handler om å håndtere og redusere risiko på alle områder. Til tross for at vi i vesten på alle områder har det tryggere enn tidligere, så har vi et samfunn som er preget av angst og frykt. Frykt for terrorisme, frykt for naturkatastrofer, frykt for sykdom, frykt for det meste. Økt fokus på sikkerhet og risikokontroll er en naturlig følge av dette. Et av UK basert PMF som opererer internasjonalt har på en måte oppsummert dette i navnet sitt, *Control Risks Group*.

En hendelse som utvilsomt har hatt en enorm innvirkning på utviklingen av markedet for PMF er terrorangrepene 11. september.

”The attacks on the Twin Towers in New York and the Pentagon on September 11 2001 marked the start of an economic bonanza for private security companies. It also marked the start of an even closer working relationship with government.”
(Kinsey 2007: 597)

Angrepet bekreftet på mange måter folks generelle frykt og konsoliderte risikosamfunnet. Det ble en ytterligere økning av fokus på beskyttelse av personell og verdier både i privat og offentlig virksomhet overalt hvor vestlige interesser var involvert. I vår globale tidsalder vil det si over hele verden. Kinsey (2007:597) hevder at PMF er aktive over hele verden med unntak av Antarktis. En voksende etterspørsel og en større politisk aksept for slike selskaper, særlig i USA, har utvilsomt bidratt til en legitimering av virksomheten og banet veien for de store kontraktene PMF har fått med US State Department og andre regjeringsorganer både i USA og andre land.

Kinsey (2007) peker på at krigen mot terror, i kjølvannet av 11. september, er den viktigste faktoren til den eksplosive veksten i markedet for privat sikkerhet. Samtidig representerer krigen i Irak et enkeltstående marked som i seg selv gir grobunn for virksomhetens ekspansjon.

USA hadde styrkene til å invadere og ta Irak, men det ble snart åpenbart at det verken var styrker nok eller en strategi for å holde kontroll på et Irak uten sitt eget sikkerhetsapparat. Med for få styrker til å opprettholde lov, orden og tilstrekkelig sikkerhet under gjenoppbyggingen, oppsto det en gyllen mulighet for PMF å komme inn å fylle det sikkerhetsgapet som invasjonen skapte. I utgangspunktet ser det ut til å være bare fordeler med denne bruken av PMF, i følge Kinsey (2007:599) gir PMFene de militære styrkene muligheten til å konsentrere innsatsen på å

bekjempe opprørerne, i stedet for å måtte bruke ressurser på å sikre de som er ansvarlige for gjenoppbyggingen.

I ettertid har det vist seg at det å bruke PMF til å ivareta sikkerheten, fører med seg en rekke vanskeligheter. Mange stiller spørsmål om ikke disse selskapene har blitt en del av den sykdommen de er satt til å kurere (Bjork & Jones 2007, Singer 2007).

Man ser altså at det er en rekke sammenfallende faktorer og utviklingstrekk som samlet sett gir grunnlag for den privatiseringen av militærmakten man ser i dag. Det er et marked for private som trenger beskyttelse og militær kompetanse, og som kjøper den av andre private. Et annet segment av markedet er der statlige aktører kjøper militære tjenester av private fordi de mangler egen kapasitet. Kompleksiteten i selskapsformer og kontrakter gjør det også vanskelig å holde disse markedssegmentene adskilt. Det er også veldig klart at USA leder an i bruken av slike selskaper, at de gjør det åpent og bevisst. Som Kinsey (2007:596) sier: ” *In the case of the US, they are simply seen as another implement in the toolbox, with which the government can promote its foreign policy.* ”

3.4 Særtrekk ved dagens PMF

Singer (2004) hevder at dagens PMF skiller seg vesentlig fra 60 tallets individuelle leiesoldater og at de til tross for store likheter også må ses på som noe annet enn middelalderens leiehærer. I følge Singer er det dagens organisering av PMF som rene foretningsforetak, som gjør at de skiller seg vesentlig fra tidligere tiders private militære virksomhet.

Dagens PMF er organisert som andre store selskaper. De har en hierarkisk struktur med en overordnet ledelse som driver forretninger på vegne av styret og eierne. Svært mange av disse selskapene er aksjeselskaper, og det er en relativt lang vei fra styrerommet og til den enkelte operatør på bakken.

I dagens PMF er det firmaets bunnlinje som står i fokus, mens det tidligere var fokus på den individuelle fortjenesten.

Dagens PMF opererer åpent på det globale markedet. Tidligere var det private militære markedet et svart marked, der kontrakter ble inngått i hemmelighet, og betalingen oftest var cash i hånda. I dag konkurreres det åpent om kontraktene. Selv om det er anklager om en viss favorisering av enkelte amerikanske selskaper i forhold til kontrakter, så viser det faktum at Britiske *Aegis group*, *Olive Security* og flere andre har store kontrakter med amerikanske myndigheter at markedet i høyeste grad er åpent og internasjonalt (Donald 2006:30, Kinsey 2006:25-27). Sentralt her er at det er åpen legitim foretningsvirksomhet som bedrives.

Singer (2004) understreker også at dagens PMF har et mye bredere tilbud av tjenester og at de retter seg mot en mer variert kundemasse. Alt fra privatpersoner til offentlige myndigheter benytter seg av PMF. Den eksisterende åpenheten rundt dagens PMF bidrar også til å gjøre rekrutteringen enklere. Disse selskapene rekrutterer åpent på internett eller via andre medier.

Et annet viktig aspekt med dagens PMF er at de ofte inngår som et av mange selskaper i større forretningssammenslutninger, eller som en divisjon i store selskaper med et bredt virkefelt. Resultatet av dette er at de blir tett knyttet til den øvrige forretningsverden og den globale økonomien.

Det er lett å si seg enig med Singer i at dagens PMF er forretningsforetak, og at det i seg selv er karakteristisk i forhold til tidligere private militære aktører. Carmola (2006: 162) hevder at PMF er det hun kaller hybridorganisasjoner hvor tre ulike karakterer konkurrerer om oppmerksomheten. For det første er de multinasjonale forretningsforetak i et nisjemarked, for det andre er de humanitære organisasjoner som skaffer sikkerhet til de som arbeider for fred og sikkerhet og for det tredje så er de militære styrker. En salig blanding av forretning, veldedighet og militær disiplin. Denne sammenblandingen er noe av det som gjør det utfordrende for stater å forholde seg til dem innenfor eksisterende internasjonale lover og forordninger. I en slik beskrivelse blir PMF et trehodet troll som det blir vanskelig å kontrollere eller stille til ansvar. Som Carmola (2006:162) sier: *"Hybrid organizations end up being regulated by a complex array of mechanisms from a variety of directions, and this confusing matrix has so far failed to establish a legal regime or even a legal culture."*

Gaston (2007:228-239) viser hvordan PMF i praksis stilles utenfor internasjonal humanitær rett og nærmest nyter immunitet i forhold til de overgrep og kriminelle handlinger de utfører i tjenesten. Selskapsformen de etablerer gjør at de unngår å omfattes av Genèvekonvensjonens definisjon av leiesoldater og de omfattes heller ikke av FNs International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. PMF betraktes juridisk heller ikke som en del av en stats væpnede styrker. De stater som benytter deres tjenester har således ikke noe juridisk ansvar for de oppgaver de setter ut til PMF, eller for handlinger som PMF personell utfører. Samtidig er det klart at mange også innenfor FN systemet setter likhetstegn ved PMF og leiesoldatvirksomhet blant andre FNs spesialrapportør på leiesoldatvirksomhet (FN dokument A/58/115). Problemet synes å være at eksisterende lovverk er utilstrekkelig og viljen til å gjøre noe med det ikke har bred nok internasjonal støtte.

Dagens PMF legger også svært stor vekt på å unngå leiesoldatstempelet (Spearin 2007:544). Etter *Executive Outcome* og *Sandlines* omstridte kampoperasjoner i Afrika på 90 tallet, har det

vært viktig for dagens PMF å holde seg unna offensive operasjoner. De kaller seg nå konsekvent Private Security Companies (PSC) og har på mange måter gjennomført en ”rebranding”. (Eriksen 2007, Percy 2007: 225,226). De viktigste årsakene til dette er at markedet er større og bredere dersom man markedsfører seg som PSC. Et selskap som får leiesoldatstempelet ekskluderer seg fra det legitime markedet og vil finne det vanskelig å få offentlige kontrakter.

3.5 Omfanget

Selv om PMF opererer nær sagt over hele verden, så er det intet sted hvor størrelsen og omfanget av deres engasjement overgår det man finner i Irak. Det har vært eksplosiv økning i både antall personell og firmaer som er involvert i landet. I 2003-2004 var det omkring 20 000 personer ansatt i ulike PMF i Irak, som tok seg av alt fra vakt og sikring til avhør av fanger (Østerud 2007:13). I 2007 fant man gjennom en intern undersøkelse foretatt av US Department of Defence (DoD) at dette tallet hadde vokst til 180 000, 20 000 flere en det totale antallet amerikanske soldater i Irak. Personellet i PMFene kommer fra 30 forskjellige land og innbefatter alt fra amerikanere til folk fra den tredje verden. Dette tallet inkluderer selskaper innenfor alle kategorier PMF. Av selskaper som opererer i ”den spisse enden” med bevæpnede oppgaver i operasjonsområdet, er det i henhold til tall fra Private Security Company Association of Iraq i overkant av 48 000 personer fordelt på anslagsvis 181 selskaper (Singer 2007:3). Dette er formidable tall og innebærer at PMF er involvert på de fleste felt i Irak.

I Afghanistan er omfanget langt fra så omfattende som i Irak, men også der har det funnet sted en rivende utvikling innen det private sikkerhetsmarkedet etter invasjonene i 2001. Selv om det hersker en viss usikkerhet rundt tallene, så hevder Rimli og Schmiedl (2007:16-17) at de har identifisert 90 navngitte selskaper med et sted mellom 18 500 og 28 000 ansatte innenfor ”den spisse enden” av PMF. Mange av de samme selskapene som opererer i Irak har også engasjement i Afghanistan. Selv om det også i Irak er en tendens til at irakere i økende grad er med på å bemanne selskapene, så skiller markedet i Afghanistan seg ut ved at hele 44% av firmaene er afghansk eid og drevet. Selv om flere selskaper med utenlandsk eierskap og bemanning opererer der, er det svært vanlig å ha med afghanske partnere på eiersiden og stort innslag av lokalt ansatte. En kolonitidsmodell synes å være idealet der man har utlendinger i lederposisjoner og folk fra tredje verden eller afghanere som mannskaper. En viktig årsak til denne organiseringen i Afghanistan er at man har krigsherrer med eksisterende militære organisasjoner som lett kan inngå i et PMF, eller etableres som et eget PMF (Ibid, Gaston 2008:239). Dette fremstår som en effektiv form for rekruttering og passer vel også inn i den

afghanske kulturen. Internt i Klanen er man lojal, utover det er det den som betaler mest som eier lojaliteten til styrken.

3.6 Norsk policy

Sterke stater som USA og Storbritannia har tradisjonelt hatt policyer som aksepterer bruk av PMF, i dagens situasjon hvor man ønsker å frigjøre egne militære styrker til kamperasjoner er det derfor naturlig for sterke stater å ha en policy som legger til rette for bruk av PMF. På den andre siden vil svake stater ofte ha en policy hvor bruk av PMF er en forutsetning for i det hele tatt å ha en militær kapasitet.

Norge som en småstat bruker sine militære styrker som et diplomatisk instrument for støtte opp om internasjonal rett og for å bevare respekten for menneskerettighetene (Styrke og relevans 2004). Selv om ikke det norske Forsvaret har noen tradisjon for å benytte PMF, har det i det senere blitt stadig vanligere å sette bort deler av Forsvarets virksomhet til sivile. Norsk politikk har alltid støttet opp om folkeretten og man strekker seg langt for å følge internasjonal humanitær lov. En sammenblanding av militær virksomhet og private aktører vil lett komme i konflikt med krigens folkerett og annen internasjonal humanitær lov. Forsvarsdepartementet (FD) har derfor sett det nødvendig å presisere viktigheten av dette. I dokumentet Konsept for offentlig privat partnerskap (OPP) i forsvarssektoren (justert versjon 2005:15) heter det:

”Ingen private aktører skal tillates å utføre stridende funksjoner (kombattant virksomhet). Med stridende funksjoner menes funksjoner som etter krigens folkerett kun kan utføres av personer som har rett til å delta direkte i fiendtlighetene uten å pådra seg straffansvar. Som hovedregel er det kun medlemmer av de væpnede styrker, med unntak av sanitetspersonell, feltprester, militære pasienter og krigsfanger, som er lovlig stridende. Hvis det er tvil om en funksjon skal anses som stridende, skal Forsvaret foreta en juridisk vurdering av saken før avtale med den private aktøren inngås. Private aktører skal heller ikke benyttes til fangebehandling, herunder virksomhet hvor aktøren direkte eller indirekte kommer i kontakt med fanger/tilbakeholdt personell.”

Selv om ikke dette konseptet sier noe direkte om hvordan norske styrker skal forholde seg til PMF når de er på oppdrag i intops, så indikerer det en klar politisk holdning til at man ikke aksepterer private aktører i stridende stillinger. En konkret hendelse, som viser hvor liten politisk aksept det er for å blande private inn i skarp militær virksomhet, er behandlingen av Forsvarets forhold til det norske PMF *Ronin*. Dette var et selskap som Forsvaret hadde brukt siden 2003 til utdanning av norsk militært personell før de ble sendt ut i intops. Når dette forholdet ble kjent i media i slutten av januar 2008, skapte det en betydelig politisk uro og bare få dager etterpå ble

alle kontrakter selskapet hadde med Forsvaret trukket på ordre fra Forsvarssjefen (Dagbladet 30.01.2008).

I Forsvarets fellesoperative doktrine (2007:46) fremkommer samme budskap som fra FD, men verken denne eller andre direktiver sier noe konkret om hvordan man på taktisk nivå skal forholde seg til PMF. Fra Forsvarets Fellesoperative Hovedkvarter (FOHK) er budskapet likevel helt klart. Presse og informasjonsoffiser, Oberstløytnant Øglænd, sier at den norske policyen er at det ikke skal være noe samarbeid med norske styrker og PMF, underforstått de som utfører stridende oppgaver.

Fra dette kan man slutte at det på strategisk og operativt nivå råder en policy som tilsier at norske styrker ikke skal ha noe samarbeid med PMF som utfører stridende oppgaver. Samtidig kan det virke som om denne policyen er mindre tydelig på taktisk nivå. Manglende adressering av temaet i de taktiske doktriner medfører at militært personelle på taktisk nivå må tolke politiske signaler eller henvende seg direkte til FOHK i sakens anledning for å få klare retningslinjer.

4 Presentasjon av funn i det norske materialet

4.1 Innledning

Dette kapitlet beskriver de hovedfunnene som er gjort i undersøkelsen. Det har gjennom intervjuene kommet frem en rekke forhold som anses som utfordrende. Utfordringene har gjennom analysen vist seg å falle i to grupperinger. For det første er det de direkte utfordringene som er av praktisk operativ art, dernest er det utfordringer som har en noe mer indirekte karakter. Dette er utfordringer som respondentene i mindre grad er oppmerksomme på, men som kommer som en følge av den måten man fra norsk side forholder seg til PMF på. Kapitlet vil i det følgende først beskrive de ulike typer for interaksjon norske styrker har med PMF, deretter de direkte utfordringene og til slutt de utfordringene som er mer indirekte.

4.2 Interaksjon med PMF

En forutsetning for at det skal være noen utfordringer i forhold til PMF er at det foregår en form for interaksjon mellom norsk militært personell og personell fra PMF. Med bakgrunn i norsk offisiell policy på området, slik den fremkommer på strategisk og operasjonelt nivå, skulle man forvente at interaksjonen mellom norske styrker og PMF er svært begrenset.

Undersøkelsen viser likevel at virkeligheten ser noe annerledes ut på taktisk nivå. Omfanget av PMF i Afghanistan og Irak er så stort at det vil være nær sagt umulig å ikke ha en eller annen form for interaksjon med dem. Undersøkelsen viser da også at slik interaksjon foregår.

Norske styrkers interaksjon med PMF kan grovt deles i formell og uformell interaksjon. En del interaksjon er mer eller mindre tilsiktet, samtidig foregår det en del interaksjon som er tilfeldig og mer utilsiktet. Alle respondentene, med unntak av én, har opplevd en eller annen form for formelt operativt samarbeid med PMF. I den perioden som Norge hadde et ingeniørkompani i Basra i Irak ble norske soldater brukt til vakthold, sikring og særlig eskorte av PMF som ikke hadde tilstrekkelig sikkerhet selv. Dette var en oppgave som falt utenfor det som avdelingen var tiltenkt, men som etter hvert ble en oppgave som tok mye ressurser (Ellefsen 2008). Etter at det norske ingeniørkompaniet ble trukket ut, har det i hovedsak vært ulike stabstillinger som har vært bemannet av nordmenn, bla i forbindelse med Nato Training Mission i Irak. Disse stabsoffiserene inngår da i et system hvor bruken av PMF er betydelig. På spørsmål om hvilken interaksjon det var med PMF svarte Orlogskaptein Rubach (2008) ganske treffende: *"De jobbet jo for oss!"* Videre var han overrasket over at det var så mange sivile vaktsselskap i arbeid for koalisjonen: *"Det som overrasket meg mest var at det var et sivilt vaktsselskap som passet på Nato HQ...der kommer vi altså til Nato HQ i en operasjon, så står det sivile vakter der! Jeg ble litt overrasket over det, det må jeg si."*

Denne situasjonen bekreftes av alle de andre respondentene som har vært i Irak etter 2004. PMF er en integrert del av innsatsen til koalisjonen og samarbeidet er betydelig og formalisert. PMF står for sikkerheten i den internasjonale sonen og de fleste stedene der koalisjonenes administrasjon og ledelse befinner seg.

I Afghanistan er situasjonen noe annerledes med tanke på norske styrkers beskaffenhet. Her har det helt siden engasjementet startet vært nyttet norske militære enheter fra bataljonsstridsgrupper og nedover. Til tross for en noe mer selvstendig rolle, så har man også her flere eksempler på operativt samarbeid med PMF. Fra perioden da norske styrker i hovedsak var engasjert i Kabul, var det et operativt samarbeid med DynCorp i flere sammenhenger. DynCorp, som et av de store amerikanske PMF, var i en periode fra 2002 og frem til utgangen av 2005, via kontrakt med amerikanske Department of Defence (DoD), ansvarlige for vakthold og sikring av president Karzai. I den forbindelse var det laget et planverk der norske styrker skulle forsterke DynCorp dersom det ble nødvendig å evakuere Presidenten med kjøretøy. En slik forsterkning skulle skje på bakgrunn av eksisterende formelle planer. Disse planene ble gjennomgått, koordinert og øvet sammen med DynCorp personell (Sørre 2008).

DynCorp er en stor aktør i Afghanistan og har blant annet ansvar for utdanningen av politiet i stor deler av Afghanistan. Dette er også et arbeid som de norske styrkene har deltatt i. DynCorp har koordinert og laget planene for utdanningen, men har i tillegg til egne ressurser benyttet

norske styrker til å gjennomføre selve den praktiske delen av utdanningen. I praksis, uten at dette er bekreftet av respondentene, kan det synes som om norsk personell, lønnet av Norge har bidratt til at DynCorp har oppfylt sin kontrakt. Uansett, et formelt operativt samarbeid har det vært.

Undersøkelsen har vist at dette formelle operative samarbeidet har avtatt noe etter at man forlot Kabul og konsentrerte den norske innsatsen til Nord - Afghanistan. Likevel er det fortsatt et nødvendig formelt samarbeid med ulike PMF når prominente personer er på offisielle besøk i ulike sammenhenger. Slike VIPs kommer nær sagt alltid med et visst sikkerhetsoppbud bestående av personell fra ulike PMF og et samarbeid er derfor nødvendig for å løse sikkerhetsoppdrag rundt slike besøk (Johannessen 2008).

En annen form for operativt samarbeid er det som foregår på ad-hoc basis uten noe form for formelt samarbeid. Undersøkelsen viser at det både i Irak og Afghanistan har utviklet seg en prosedyre på at man utnytter de sikkerhetssonene som ulike PMF skaper i løsningen av sine oppdrag, da særlig i forhold til statiske objekter. I korte trekk går det ut på at man planlegger med å bruke slike sikkerhetssoner som "safe havens" under forflytning, eller dersom man skulle bli angrepet. Det er tydelig i undersøkelsens materiale at det nærmest har utviklet seg en slags standard operasjonsprosedyre (SOP) på dette. Den er neppe skrevet ned, men baserer seg på en gentlemen's agreement i de tilfellene hvor den er toveis.

"Vi var en veldig liten enhet og kunne være 25 mil fra militær camp. Da var det sivile leire på ruten vår som vi fikk lov til å bruke, også i et tilfelle fra Blackwater" (Thjømøe 2008).

"...når vi kjørte inn i de områdene som de hadde vakthold så følte vi oss trygge, det var safe havens."...Det var noe som var innarbeidet i operasjonskonseptet at vi brukte de installasjonene som var rundt omkring. Så det var gjensidig det" (Aarbogh 2008).

"Det vi gjorde var at når vi beveget oss gjennom et område de var i så trekte vi av og til innafor det perimeterte som de hadde satt opp, for å slippe å drive egen sikring i samme utstrekning som man må hvis man stopper alene" (Larsen 2008).

Slikt uformelt operativt samarbeid kan også oppstå mer tilfeldig ved at norske avdelinger er på samme sted til samme tid som PMF. Det vil da være rasjonelt å koordinere og dele på sikringsoppgaven. Undersøkelsen viser at dette også skjer. Men det er også enkeltstående tilfeller i undersøkelsen der tilfeldig operativt samarbeid har oppstått i svært alvorlige situasjoner. Det beste eksemplet på dette er i etterkant av anslaget mot Hotell Serena i Kabul. Hotellet ble klarert og sikret av bla personell fra Blackwater. Når utenriksminister Gahr Støre og hans følge skulle

evakueres til Kabul internasjonale flyplass, skjedde dette med støtte fra personell og kjøretøy fra Blackwater. Lt Børstad (2008) som var sjef for personellet i den norske militære unnsetningsstyrken beskriver Blackwaters innsats slik: *”Når de var ferdig (med å klarere hotellet) så fikk jeg et fullt team med 10 kjøretøy – det var sivile landcruisere, pansret. Og det var null problem. Da sikret de oss først ut – full pakke med belysning på vegger og tak og lastet opp i kjøretøy, så kjørte de eskorte med en del av følget inn, mens vi kjørte først med sisu og utenriksministeren.”*

Børstad var selv usikker på hvem disse bevæpna sivilistene var, han hadde imidlertid en klar oppfatning av at de var fra et PMF. I en telefonsamtale 9. april 2008 bekrefter Fredrik Græsvik, utenriksreporter i TV2, at dette var personell fra Blackwater. Han sier dette med sikkerhet da han faktisk var med i et av kjøretøyene som ble operert av Blackwater personell.

Den vanligste interaksjonen norske styrker har med PMF er likevel de tilfeldige møtene som oppstår fordi PMF er en del av operasjonsmiljøet. De løser sine oppgaver uavhengig av militære operasjoner og de løser sine oppgaver for og blant militære styrker. Det er derfor naturlig at det oppstår en del tilfeldig interaksjon. Man møtes under forflytning, man passerer hverandres CPer, man treffes i forbindelse med nær sagt alle typer militæroperasjoner. Samtlige respondenter har slik erfaring, men de med tjeneste fra Baghdad og Kabul er de som opplevde dette daglig.

Interaksjonen foregår også på det personlige plan i uformelle settinger. Over halvparten av respondentene har opplevd en eller annen form for personlig relasjon med personell fra PMF. Eksemplene er varierte fra at man slår av en prat når man møtes på skytebanen, man besøker hverandres fritidsmesser i sosiale lag eller ved at man bor på samme sted og dermed har generelt mye samvær på fritiden. *”I det store så jobbet vi jo ikke sammen med de private selskapene, det gjorde vi ikke. Vi hadde de på besøk i campen vår og vi møtte de rundt forbi der så vi ble jo kjent med dem. Vi pratet jo med de i messene og sånt. Spesielt i de amerikanske messene, der traff vi dem. Vi pratet jo med folk fra Blackwater, jeg møtte en norsk amerikaner og de kom på besøk i leiren vår”* (Thjømmø 2008).

Disse ulike typene for interaksjon, enten det er formelt samarbeid eller av mer tilfeldig karakter medfører en del utfordringer som jeg vil beskrive i det følgende.

4.3 Kommando og kontroll (K2)

En rekke av de utfordringene som oppleves i forhold til PMF befinner seg innenfor kommando og kontroll dimensjonen. I FFOD (2007:128) beskrives kommando og kontroll på følgende vis:

”Kommando og kontroll er det militære begrepet for ledelse av operasjoner, og utgjør fundamentet for all operativ virksomhet, K2 består av den organisasjonen, de prosessene, prosedyrene, systemene og det lederskapet som gjør militære sjefer i stand til å lede og kontrollere sine styrker. Hensikten med vår kommando og kontroll er å lede planlegging og gjennomføring av operasjoner raskere og med bedre kvalitet enn motstanderen i alle typer operasjoner.”

En forutsetning for å utøve effektiv kommando og kontroll er at den som leder har en god oversikt over situasjonene, og at usikkerhetsmomentene og det ukontrollerbare er redusert til et minimum. Undersøkelsen viser at de fleste ser på PMF som en del av den samlede internasjonale innsatsen i henholdsvis Afghanistan og Irak. De betraktes i all hovedsak til å være på den samme siden, i videste forstand, og samtlige respondenter opplever tilstedeværelsen og interaksjonen med PMF til å representere utfordringer i forhold til K2.

Det er åpenbart at de fleste opplever PMF til å være en kompliserende faktor i operasjonsområdet. Det er likevel de som har hatt posisjoner som har medført mye planlegging med stort kontrollspenn, som trekker frem uoversiktighet og kompleksitet som en utfordring i forbindelse med PMF. Typiske uttalelser fra respondenter som har erfaringer fra bataljonsledelsesnivå er:

”Utfordringene med å ha kontroll på blå og rød er stor nok om du ikke i tillegg skal måtte ta hensyn til hundrevis av ulike firmaer som driver i en eller annen retning innenfor samme målbilde som man selv har. Kommando og kontroll dimensjonen blir helt umulig...Ja, la oss si at 5000 soldater i Kabul er blant disse firmaene. Det er en brigade det, en ganske formidabel styrke. Å ha en brigade som driver ved siden av den militære brigaden det er ugunstig, for å si det mildt” (Sørre 2008).

Dette sitatet setter situasjonen i et meget klart perspektiv. Den samlede summen av PMF som opererer parallelt, og i en del tilfeller sammen med militære styrker, er formidabelt. Det er som flere respondenter trekker frem, utfordringer nok med K2 innenfor den militære organisasjonen i seg selv, -ISAF består for eksempel av 36 ulike nasjoner. Likevel er det innenfor det militære systemet etablerte rutiner for K2. Man er innenfor den samme kommandolinjen, man utveksler liaisonoffiserer og man har sambandsmidler som er kompatible, og ikke minst får man informasjon om hva andre nasjoners styrker gjør. I forhold til PMF er dette et svart hull. Bare det å prøve å få en oversikt over hvilke PMF som opererer i operasjonsområdet er en betydelig utfordring som krever ressurser. Å få en innsikt i hva de gjør i tillegg er nær sagt umulig (Sørre 2008, Løvland 2008). Særlig fremtredende er denne utfordringen i forhold til operasjoner i Kabul, men også de samme utfordringene trekkes frem når det gjelder operasjoner i Nord-

Afghanistan.” *For en militær så oppleves det som en kompliserende faktor, for du har deg selv du har ISAF apparatet med den afghanske hæren og det afghanske politiet, men så har du plutselig noen andre også som har en agenda oppe i det her, som du er nødt til å ta hensyn til i planlegging av operasjoner”* (Larsen 2008).

Analysen viser en klar trend i at tilstedeværelsen av PMF, som står utenfor kommandokjeden skaper utfordringer i planleggingen av operasjoner. De blir aktører som man ikke får kontrollert, ei heller får man innsikt i deres planer. Selv ved formelt samarbeid der PMF trekkes inn i planprosessen, oppleves det som en utfordring å avklare kommando og kontroll. Det er ofte liten tid til koordinering, initiativet ligger ofte hos PMF. De militære strukturene gjør det enkelt for PMF å finne koordineringsnivået, mens det er tilsvarende vanskelig motsatt vei. Siden det ved formelt samarbeid opereres med to kommandolinjer, en for de militære og en for de involverte PMF så er det som Oberst Johannessen (2008) presiserer uhyre viktig å avklare ansvarsforhold: *”Det å være klar på når vi har ansvar og når de har ansvar, og hvor dette ansvaret slutter er usedvanlig viktig. Disse sikkerhetsorganisasjonene, i den grad vi har vært i forbindelse med dem ved sånne besøk, så er det nettopp det som er det viktigste. Hvor begynner og slutter kommandoforholdet, hvem gir ordre til hvem og hvor slutter kommandoansvaret.”*

Samtidig viser analysen at der det er etablert et formelt samarbeid over tid, enten ved at man samarbeider i løsning av oppdrag som i tilfellet med evakuering av Karzai eller ved at PMF jobber direkte for den militære styrken, så er utfordringene i forhold til K2 mindre fremtredende. Noen trekker faktisk frem dette som et felt hvor PMF fremstår positivt: *”Og det vil jeg bare si at hvis jeg skal sette på meg skylappene og snakke som ren militær profesjonell, - å samarbeide med sikkerhetsselskapene er jo veldig lett. Fordi de er veldig godt trent, de er veldig praktiske, så det er som å samarbeide med amerikanerne uten byråkrati. Det er jo for meg langt vanskeligere å samarbeide med styrker fra andre nasjoner”* (Hansen 2008).

På det praktiske plan, der operasjonene fysisk kommer til utførelse, særlig på lag, tropp og kompaninivå er det også utfordringer som i videste forstand er knyttet til kommando og kontroll. Separate kommandolinjer, separate organisasjoner uten noe system og prosedyrer for operativt samarbeid oppfattes ofte som en utfordring når man skal løse oppdrag også på de laveste nivåene. I de tilfellene hvor det er et formelt samarbeid viser analysen at man er pragmatisk i tilnærmingen. Man velger løsninger som gjør det mulig å operere i et slags samarbeid uten at det blir integrering av styrker fra PMF i de militære styrkene. Den vanligste metoden er at man søker å få en størst mulig separasjon av militære styrker og PMF. En slik løsning gjør at det er mulig å operere innenfor samme oppdrag. Likevel medfører manglende kontinuerlig koordinering og

samvirke, slik som er vanlig når to militære avdelinger løser et oppdrag i samarbeid, gjør at oppdraget løses mindre effektivt. Dersom et angrep skulle komme vil det være mye mer krevende å lede. Analysen viser at det er en gjennomgående oppfatning på kompaninivå og lavere at det beste i slike situasjoner vil være å ligge lavt og avvente. Sitatene under er relatert til oppdrag der man har løst sikkerhetsoppgaver i samarbeid med PMF:

”Nei, det er som jeg sier, jeg er glad for at jeg sto så langt ute som jeg gjorde og kunne sikre meg selv alle veier” (Børte 2008).

”Hvis noen skyter et vådeskudd da så vet man i hvert fall at det blir en ildstrid der. Da er det bare å ta dekning og rydde opp etterpå. Det blir såpass mange styrker på et sted så å lede det blir umulig” (Løvland 2008).

I Irak hvor ingeniørkompaniene drev en del eskortering av kjøretøykolonner fra KBR beskrives det også som en utfordring og utføre kommando og kontroll. Det var ofte liten tid til klargjøring og man måtte stadig forholde seg til nye mennesker, det var manglende samtrening og man hadde ikke samband. Siden disse selskapene ikke forholdt seg til noen militær kommandolinje, innrettet de seg ikke alltid etter militær sjef: *”...av og til ga de ”F” når vi kom og skulle eskortere, så de kunne finne på å ikke forholde seg til kolonna si og bare stikke av” (Ellefsen 2008).*

Analysen viser at til tross for at man er pragmatisk til situasjonen, og gjør det beste ut av det innenfor de begrensningene som finnes så oppleves det som kompliserende. Mange uttrykker frustrasjon over å måtte gjennomføre operasjoner hvor man ser et potensial for at situasjoner kan komme helt ut av kontroll på grunn av manglende K2.

En av de viktigste utfordringene går på evnen til å identifisere PMF, -være i stand til å skille de fra andre sivile, skille de ulike PMF fra hverandre, skille de fra andre militære eller sikkerhetsorganisasjoner som politiet. Mange av respondentene trekker frem dette som en hovedutfordring i forhold til PMF. Dette er de samme utfordringene som fremkommer i en undersøkelse om PMF og forholdene til lokalbefolkningen (Rimli og Schmeidl 2007:28).

En viktig funksjon ved militære styrkers uniformering er at det skal være lett å skille militært personell fra sivile, og det skal være lett å identifisere andre egne på slagmarken, dvs bedre mulighetene for K2. PMF er i ferd med å viske ut dette skillet ved at man på den ene siden har selskaper som bruker en tydelig uniformering med tydelige firmalogoer, til forveksling lik militære uniformer, mens man på den andre siden har de som har et meget sivilt antrekk uten noen form for uniformering. Det fremkommer også at det er en slags ”mote” innenfor PMF

miljøene som gjør at de også er vanskelig å skille de fra hverandre og fra spesialstyrker. Særlig blant de vestlige PMF er denne ”moten” bestående av ”sivile kakibukser, fiskevest og masse ”hot” utstyr” (Løvland 2008), fremtredende.

Denne utviskingen av de visuelle skillene mellom militære og sivile gjør at det oppleves som en utfordring å vite hvem man forholder seg til. Det blir uklart om det er venn eller fiende, alliert eller nøytral, myndighetsperson eller sivilist. Nedenfor er det gjengitt en del sitater fra intervjuene som beskriver disse utfordringene:

”Også uoversiktlig i den forstand at uniformeringen er lite tydelig så du kunne ikke se hvorvidt de tilhører dem som har den kommandokjeden, du vil bare se at han er kledd i paramilitært antrekk – kakibukse med sidelommer, vest og varierende grad av ”hot” utstyr” (Løvland 2008).

”Man vet jo ikke hvilke aktører som er der. Det er jo en ting å forholde seg til andre militære avdelinger i ISAF men når du får disse her i tillegg så har du et problem med å adskille hvem som er venn og hvem som er fiende” (Børte 2008).

”Om de var fra ArmourGroup eller tilsvarende selskap, eller om de var fra FBI eller CIA det vet jeg ikke. De ser helt like ut – samme type klær, ørkenstøvler, gru eller lignende og langvåpen med vanlig hylster...Å se forskjell på dem og å vite hvem som er hvem er helt klart en utfordring, men den største utfordringen er jo at du ikke klarer å kommunisere med dem for de kan ikke engelsk, og da er det en utfordring når du ikke vet hvem du forholder deg til – om det er myndighetspersonell eller om det er en vakt” (Børstad 2008).

Et illustrerende eksempel på hva denne typen identifiseringsproblemer kan føre til er hentet fra Kabul i 2004. En norsk patrulje var på oppdrag til støtte for det afghanske politiet ved gjennomføring av et hussøk. I det oppdraget er i ferd med å avsluttes blir de oppsøkt av en person som de pga hans antrekk og fremtreden bedømmer til å være en del av de amerikanske spesialstyrkene. Han anmoder dem om å støtte ham i å gjennomføre nok et søk. Patruljen får klarsignal til dette fra operasjonssenteret og gjennomfører oppdraget. I ettertid viser det seg at vedkommende var en høyst privat militær aktør som på det tidspunktet drev et lite PMF som fanget ettersøkte personer mot dusør (Hansen 2008).

Utfordringene i forhold til ulike aktørers identitet er her beskrevet i K2 perspektivet, men det er også mange andre utfordringer av større sikkerhetsmessig karakter forbundet til dette. Neste punkt vil ta for seg det mer inngående.

4.4 Trussel/ styrkebeskyttelse

Når norske styrker sendes ut i intops er det alltid forbundet med en viss risiko. Man opererer i områder som er preget av pågående konflikter, og det er væpnede elementer som betraktes som

motstandere. Det legges stor vekt på å optimalisere styrkebeskyttelsen, og man søker å redusere risikoen til et minimum. Det er nærmest blitt en klisjé at det viktigste med oppdraget er å få alle mann hjem i live.

Analysen viser at de fleste opplever at tilstedeværelsen av PMF i operasjonsområdet bidrar til økt risiko, og på flere måter innebærer en trussel mot militære styrker og således er en utfordring i forhold til styrkebeskyttelse. Truslene de representerer kan samles i to kategorier, direkte og indirekte trusler. Jeg vil i det følgende beskrive hvilke trusler og utfordringer de to kategoriene representerer.

De fleste respondentene ser de direkte truslene som PMF representerer i sammenheng med at de er et væpnet element i operasjonsområdet. Som beskrevet over opererer de utenfor militær kommandolinje og de er vanskelig å identifisere. På lavt taktisk nivå er det gjennomgående at det oppleves som en relevant risiko å bli beskyttet av PMF, både ved tilfeldig interaksjon men også i tilfeller der man har et operativt samarbeid. Mange beskriver dette som "blue on blue" situasjoner der man kommer i ildstrid med PMF utifra en ren misforståelse og/eller som et resultat av manglende K2 relasjoner. Rittmester Løvland (2008) beskriver en situasjon som illustrerer dette. Hans enhet støttet med sikkerheten rundt et besøk fra Karzai til Masar-e-Sharif, der både hans enhet og PMF opererte med skarpskyttere på tak og han sier: *"Vi måtte da prøve å begrense hvordan vi opptrådte for å redusere faren, slik at de ikke trodde, misforsto eller tok feil og begynte å skyte på oss. Hvis de hadde sola i øynene og så en silhuett av en fyr med ei rifle som kun peker i nærheten eller i retning av Karzai kunne de lett misforstå."*

Også andre fremhever at man på grunn av faren for å komme opp i "blue on blue" situasjoner med PMF opptrer med større forsiktighet og treffer forholdsregler når man er i interaksjon med dem. For mange er dette en daglig utfordring som man må klare å operere med, og man tilpasser seg og treffer tiltak for å redusere risikoen: *"Du er jo mye mer forsiktig når du runder et hjørne og du vet at det kan feiltolkes og han som feiltolker har Kalasjnikov i andre enden, men å si at det var et stort problem, det vil jeg ikke si. Det var noe vi tilpasset oss til ganske raskt"* (Hansen 2008).

Det er viktig å understreke at dette er en utfordring som oppleves begge veier. Det fremgår av analysen at trusselen oppleves som størst i forhold til at egne blir beskyttet av PMF, naturlig nok oppleves det som mest ubehaglig og skremmende. Samtidig er det to respondenter, én fra tjeneste i Irak og én fra tjeneste i Afghanistan, som beskriver situasjoner der man selv har kommet svært nær i å åpne ild mot personell fra PMF, fordi man frykter at de er opprørere: *"Vi holdt på å ta ut en slik enhet. Det var en slik myndighetsperson som skulle oppover. Det kom en*

Toyota Prada og kjørte forbi oss. Da fikk jeg melding fra bakerste bil at det var observert våpen i bilen. Det er klart at da skrur vi på stridsbryteren. Er dette noen som har kjørt forbi oss for å etablere et ambush?” (Larsen 2008).

En sentral utfordring i forhold til dette er at det øker det generelle spenningsnivået i situasjoner hvor det reelt sett ikke er nødvendig. Man opererer med en høyere beredskap enn nødvendig, noe som over tid er slitsomt og kan svekke den generelle årvåkenheten. Det bør understrekes at selv om dette er en reell trussel som skaper utfordringer, er det bare et klart tilfelle i undersøkelsens materiale der norsk militært personell har vært involvert i en situasjon der personell fra PMF har skutt mot norsk militært personell (Hansen 2008), mens i et annet tilfelle har man vært vitne til at allierte har blitt beskutt av PMF (Rubach 2008).

Analysen avdekker også en relatert trussel der man ser en reell fare for å bli trukket inn i ildstrid som fører til ”blue on blue”. Scenarioet som flere beskriver er at man befinner seg i samme område som personell fra PMF og de blir angrepet eller åpner ild. Politi, sikkerhetsstyrker, militære og ulike PMF involverer seg i striden og det blir en situasjon der ”alle skyter på alle.” Det er utelukkende personell med tjeneste fra Kabul som har beskrevet denne typen trussel. Det er sannsynlig at dette har sammenheng med at uoversiktligheten, og mangfoldet av PMF og andre væpna elementer har vært opplevd som stor i Kabul. Det er også beskrevet et tilfelle der slik ildstrid har oppstått. Oblt. Rune Sørre (2008) beskriver en hendelse der et norsk kjøretøy ble angrepet av en selvmordsbomber og det oppstår en ildstrid:

”Hvem det var som skaut da, det vites ikke, men at det har vært sivile firma som var involvert da, det er jeg sikker på. Det ble skutt en anslagsvis 4-500 skudd i rammen av en selvmordsbomber som satte seg av ved siden av en av bilene våre. Da ble det skutt fra mine folk mot biler som kom inn. Men da var det også massiv ildgivning rundt dem fra ulike aktører, og de aktørene er det ingen som har hatt kontroll på verken før eller etter.”

Selv om ikke mange sier det direkte, så er det klart at flertallet av respondentene betrakter representanter for PMF til å være lette på avtrekkerne og til å ha en lavere terskel for å åpne ild. Det oppleves som sannsynlig at PMF vil bidra til å eskalere situasjoner utover det militær ROE gir grunnlag for, en utfordring vil således være å unngå å bli trukket inn i situasjoner som eskaleres og kommer ut av kontroll; ”... vi har konkrete ROEer som vi må forholde oss til, det har ikke disse firmaene. De opererer strengt tatt på ”fri miter” og er en trussel mot blå styrker, for å si det mildt, de lar seg ikke kontrollere og vi ønsker vel egentlig ikke å ta styring på de heller” (Sørre 2008).

Oppsummert viser undersøkelsen at respondentene opplever den direkte trusselen fra PMF til å begrense seg til å bli tatt under ild pga feiltolkning av situasjoner, eller ved at man rett og slett er på feil sted til feil tid.

De indirekte truslene som PMF representerer er mer nyanserte. Den generelle oppfatningen blant respondentene uansett nivå og operasjon, er at PMF i større grad er utsatt for anslag enn det militære styrker er. Særlig de vestlig dominerte PMF skiller seg lett ut i sine sivile kjøretøy, som ofte er av en langt bedre kvalitet enn det som normalt ferdes på veiene i Afghanistan og Irak. PMF løser ofte statiske oppdrag og er slik sett forutsigbare, de har sine faste posisjoner som de oppholder seg på og representerer således ofte et stillestående mål. PMF oppleves som mykere mål enn militære da de ikke nytter tunge pansrede kjøretøyer og ikke har tilsvarende tung bevæpning som militære styrker. *"Utfordringen er jo at de kan tiltrekke seg fienden.."* (Anonym kilde 2008), det er derfor forbundet med en større risiko å operere sammen med eller å være på samme sted som disse. Flere av respondentene trekker dette frem som en årsak til at man ikke ønsket å samarbeide med eller operere på samme sted som PMF.

Kynisk vurdert kan det jo på kort sikt være en fordel at anslag blir rettet mot PMF og ikke mot militære styrker. Langs landeveien kan de jo være en effektiv "minerydder" og ta av noe for trykket mot de militære. Samtidig så vil vellykkede operasjoner på opprørernes side sannsynligvis virke motiverende og rekrutterende for økt frekvens og gjentatte angrep. *"Akkurat der og da er det force protection, men uka etter er det kanskje ikke det"* (Anonym kilde 2008). Vellykkede operasjoner fra motstanderen vil sannsynligvis føre til at det generelle trusselnivået går opp og således vanskeliggjør operasjoner generelt.

Respondentenes inntrykk er at lokalbefolkning, inkludert motstanderne, i mindre grad bryr seg om skillet mellom PMF og militære styrker. Dette inntrykket støttes bla i undersøkelser foretatt av på vegne av Swisspeace (Rimli og Schmeidl 2007). Det innebærer at aktiviteten til PMF, for eksempel anti narkotika operasjoner, radikalt kan forandre lokalbefolkningens innstilling fra vennlig til fiendtlig, og dermed indirekte representere en trussel. *"Hvis de gjør det de har fått betalt for og akkurat det, uten å tenke så mye på ringvirkningene så er det klart at det i beste fall kompliserer det veldig, i verste fall øker det jo trusselnivået for ISAF soldatene. Det er ikke noe problem å si at dette oppleves som et problem"* (Larsen 2008). Det er lett å forestille seg de utfordringene som kan oppstå ved at man går inn i en situasjon med et feil trusselbilde.

I Afghanistan, hvor lokale PMF bidrar til vakthold ved flere ISAF leire, er det respondenter som ser det sannsynlig at en del av anslagene som er rettet mot disse leirene utføres som et ledd i en forretningsstrategi. Enten ved at man på eiersiden i det selskapet som faktisk har vaktholdet, ser

seg tjent med at det forekommer noen lettere anslag for å tydeliggjøre behovet for fortsatt engasjement, eller ved at konkurrerende selskaper ønsker å svekke et annet for å ta over kontrakten (Grøtte 2008). Man ser også faren for at man ved å engasjere lokale PMF gir opprørerne en enklere jobb med å innhente informasjon eller ved hjelp av en slik ”innsider” gjennomfører angrep (Larsen 2008). Dette sier ganske mye om den tilliten norske styrker har til lokale PMF i Afghanistan. Analysen viser at mange setter spørsmålstegn ved de lokales lojalitet. Med bakgrunn i den sterke tilknytningen til klaner, og lokale krigsherrers dominans blant de afghanske PMF, er dette kanskje rimelig. Analysen viser at denne skepsisen ikke er særlig fremtredende blant respondentene med tjeneste fra Irak. Årsaken til dette synes å være at det i stor grad var vestlige PMF med høy standard man der kom borti. Likevel er det en respondent som beskriver PMF til å være den største trusselen for sikkerheten innenfor den grønne sonen og der han bodde. Dels fordi styrken i det aktuelle PMF var av lav standard, de manglet kompetanse og erfaring, og dels fordi personellet opplevdes til å ha lav moral (Helmers 2008).

Operasjonssikkerhet (opsec) er et viktig ledd i styrkebeskyttelsen. Man må skjerme sine egne operasjoner slik at ikke motstanderne får informasjon om kommende og pågående operasjoner. Noen av respondentene ser det som en utfordring å opprettholde opsec når man har ulike former for samarbeid med PMF. I et militært system har man utviklet prosedyrer for å ivareta slik sikkerhet. Man har sikkerhetsklarering av personellet, gradering av informasjon og prosedyrer for å dele informasjon på en sikker måte. En viktig forutsetning for å få til dette er at man opererer med informasjonen innenfor et lukket system eller organisasjon. Hver gang man kobler en separat organisasjon inn på dette systemet mister man kontrollen på informasjonen, og man får en potensiell trussel mot operasjonssikkerheten. Ved interaksjon med PMF er det uunngåelig at disse får tilgang til informasjon som kan true operasjonssikkerheten dersom informasjonen misbrukes. I formelt samarbeid med de store PMF er det en klar forventning om at det gis tilgang til informasjon som strengt tatt ikke skal deles med sivile; *”vi må ha en viss grad av koordinering med dem og ikke minst at amerikanerne legger opp til det og av og til ser ut til å betrakte dem nærmest som sine egne enheter. Det vil si at gjennom koordinering med amerikanske styrker i og utenfor ISAF så følger nærmest de private sikkerhetsaktørene med på kjøpet”* (Hansen 2008). Det kan virke som om man som liten nasjon i samarbeid med amerikanske styrker må gå på akkord med egne sikkerhetsprosedyrer. For å løse oppdrag er man nærmest tvunget til å dele informasjon som berører opsec.

PMF opererer også med selvstendige oppdrag. For eksempel i jobben med å bekjempe narkotikaproduksjonen i Afghanistan. For å unngå at PMF operasjoner og militære operasjoner

kommer i konflikt med hverandre og skaper problemer som diskutert tidligere, er det sikkerhetsmessig nødvendig å dele informasjon. En sentral utfordring blir derfor hvordan slik informasjonsutveksling kan foregå. Kåre Einar Larsen (2008) setter følgende ord på det: *”Det innebærer at man må opprette et tillitsforhold, man må ta kontakt med disse menneskene for å finne ut om man kan stole på dem. I verste fall kan man jo dø hvis man prater med feil person!”*

De fleste PMF har ikke den samme tilgangen til informasjon som avdelinger i en militær organisasjon har. Militære avdelinger kan i større grad trekke på den samlede informasjonen som ligger tilgjengelig i den militære organisasjonen. Det er en nødvendighet i alt etterretnings- og planleggingsarbeid at det utveksles informasjon. PMF har ikke de samme samlede ressursene og har derfor en egen interesse i å skaffe seg informasjon til sine operasjoner. Analysen viser at det gjøres fremstøt fra PMF for å innhente sensitiv informasjon fra militære styrker. Særlig der man selv er interessert i informasjon fra PMF. Det ligger i virksomhetens natur at for å få informasjon må man selv være villig til å gi noe tilbake; *”ta mest mulig og gi minst mulig. Dvs gi litt for å få mest mulig”* (Anonym kilde 2008). Materialet indikerer at de med en selvstendig rolle, enten fordi de ikke er tilknyttet en norsk avdeling eller fordi de opererer i små enheter, i større grad opplever slike utfordringer enn de som opererer i større forband.

Med bakgrunn i de foregående avsnitt kan man lett få inntrykk av at PMF bare bidrar til å gjøre den militære hverdagen mer utrygg. Bildet er selvsagt ikke svart/hvitt. Analysen viser at selv om de fleste opplever PMF som en trussel mot sikkerheten i gitte situasjoner, så mener også de fleste at PMF tilstedeværelse i en eller annen sammenheng bidrar til styrkebeskyttelsen. Det er tidligere redegjort for at norske styrker bruker PMF sine sikre soner som ”safe havens” for sine operasjoner. Videre opplever de fleste at det vaktholdet som de etablerer og driver for militære styrker er godt og effektivt. Flere peker også på at det er nødvendig med PMF for å klare og løse de totale militære oppgavene. Militære styrker er rett og slett ikke tilgjengelige i stor nok grad, og uten PMF ville sikkerhetssituasjonen vært enda vanskeligere. Sitatene nedenfor viser dette:

”Jeg synes at sånn som situasjonen har utviklet seg i Afghanistan nå, hvor man har masse NGOer som har bestemt at de skal være der, så må man ha noen til å passe på dem og det mener jeg ikke er en militær jobb” (Anonym kilde 2008).

”De er der jo fordi det er et behov, de fyller jo et behov for sikkerhet som faktisk er reelt. Det viktigste vi gjør er å behandle de seriøst. Vi skal ikke se bort fra at de faktisk er med på å øke sikkerheten der de opererer” (Johannessen 2008).

”Når jeg gikk inn i HQ så følte jeg meg 100% safe altså. Da viste jeg at det sto en masse mennesker rundt og passet på, så her kommer det nok ikke inn noen i første omgang” (Rubach 2008).

4.5 Påvirkning av oppdragsløsning

Undersøkelsen viser at PMF påvirker oppdragsløsningen til militære avdelinger både direkte og indirekte. Slik påvirkning kommer ofte som en følge av de forhold som er beskrevet i de to foregående avsnittene. Utfordringer rundt K2 og styrkebeskyttelse i forhold til PMF gjør at de påvirker hvordan militære styrker løser oppdraget sitt.

I planlegging og forberedelse av operasjoner må PMF sin innvirkning på oppdraget vurderes som et ledd i operasjonsvurderingen. Dette innebærer at det må gjøres innhenting av informasjon og analyse av denne også i forhold til PMF. For det første ved at man må allokere ressurser til å foreta innhenting, for det andre at man får nok en faktor å vurdere i operasjonsplanleggingen (Larsen 2008, Sørra 2008). Det er nesten alltid en knapphet på ressurser og man bruker både tid og ressurser på PMF, som helst burde vært brukt på noe annet.

Som beskrevet over ser man ofte behov for å separere styrkene fysisk når man samarbeider med PMF. Man blir tvunget til å velge en mindre effektiv taktisk løsning på grunn av de forholdene som er beskrevet i avsnittet om K2.

Flere av respondentene forklarer også hvordan de bevisst unngikk interaksjon med PMF. I enkleste form innebærer dette at man for eksempel tar en annen vei, stopper og lar de passere dersom de er på marsj, eller utsetter egen operasjon til personellet fra PMF er ute av området.

Den første kontingenten til Irak opplevde en noe motsatt problemstilling. Her var det PMFenes mangel på bevæpning og evnen til å ta vare på sin egen sikkerhet som direkte påvirket hva slags oppdrag de norske styrkene utførte. PMFene påvirket deres evne til å løse oppdrag ved at de norske ingeniørsoldatene ble brukt til vakt og sikring, mens KBR personell og materiell ble brukt til den jobben som ingeniørsoldatene egentlig var trent og sendt for å gjøre. For å være i stand til å løse disse oppdragene, særlig eskorteoppdrag, var det nødvendig med utstrakt "omskolering" av soldatene i ingeniørkompaniet. I dette tilfellet var det PMFenes manglende evne til å sikre seg selv som førte til "mission creep" i ingeniøravdelingen (Ellefsen 2008). Avdelingen som var sendt til Irak for å drive det som ble omtalt som et "humanitært" oppdrag, ved at de direkte skulle hjelpe til i gjenoppbygging av infrastruktur, ble under de rådende forholdene i utstrakt grad benyttet til rene militære beskyttelsesoppdrag.

I forhold til den mer indirekte påvirkningen av oppdragsløsning har dette å gjøre med evnen til å vinne "hearts and minds". Nato benevner operasjoner mot opprørsbevegelser som Counter Insurgency Operations (COIN) Slike operasjoner kombinerer militære, diplomatiske og økonomiske virkemidler for å bekjempe opprørerne, deres eksterne støtte og særlig støtte fra lokalbefolkningen (FFOD 2007: 42). De fleste opprørsbevegelser er helt avhengige av støtte i

lokalbefolkningen, en viktig del av enhver COIN operasjon blir derfor å snu denne støtten fra opprørerne og over til de internasjonale styrkene. Man må vinne folkets "hearts and minds".

Flere respondenter trekker frem PMFenes tilstedeværelse og opptreden til å ha en negativ innvirkning på evnen til å vinne befolkningen over på sin side. Det synes å være respondentenes generelle oppfatning at lokalbefolkningen i liten grad skiller mellom internasjonale militære styrker og PMF. Det innebærer derfor at handlinger utført av PMF også vil føres tilbake på militære styrker. Det er også en generell oppfatning at PMFene ikke nødvendigvis har som en del av sin målsetning å vinne befolkningens støtte. De løser den oppgaven de har fått betalt for, uavhengig om måten de gjør det på virker positivt eller negativt på lokalbefolkningen. Mange peker på at PMFenes perspektiver ofte er noe mer kortsiktige og at de i mindre grad synes å ta hensyn til det store bildet. Flere respondenter trekker frem unødvendig aggressiv og truende opptreden under eskortekjøring som en typisk tendens hos PMF:

"Ja, det var full rulle. Hvis vi støtte på dem slapp vi dem alltid forbi oss, kjørte ut så de kunne få løst sitt oppdrag" (Aarbogh 2008).

"Jeg synes fremferden deres var offensiv og aggressiv. Det var jo full gass og store pansrede Suburbans, tuting og de henger ut av vinduet med våpen. Veldig høy fart og kølleføring" (Løvland 2008).

I slike situasjoner er det åpenbart at det har en negativ effekt. Folk blir blokkert i trafikken og truet med våpen og man kan se med all tydelighet at folk blir forbannet. Utover dette er nok den negative innvirkningen mer antatt en direkte erfart, men det er likevel helt klart at de fleste respondentene har en opplevelse av at PMFene gjør det mer krevende å vinne "hearts and minds".

4.6 Opplevd grad av utfordringer

Ut fra de foregående avsnitt er det tydelig at norske styrker opplever utfordringer i møte med PMF. Det har likevel vært av interesse for undersøkelsen å avdekke hvor betydningsfulle respondentene har opplevd utfordringene til å være. Respondentene har derfor blitt bedt om å svare på i hvilken grad PMF skapte utfordringer i forhold til å løse oppdraget. Respondentene ble bedt om å plassere opplevde utfordringer på en skala fra *ikke i noen grad* til *i svært stor grad* (Jmf intervjuguide, vedlegg 3). Svarfordelingen på dette spørsmålet viser at det i all hovedsak oppleves liten grad av utfordringer i forhold til PMF. Tolv av de sytten respondentene har beskrevet utfordringene generelt til å være liten eller mindre enn det. Fire respondenter har beskrevet at de til en viss grad har opplevd utfordringer med PMF i forhold til å løse oppdrag. To

har ikke sett utfordringer overhodet, mens én mener at PMF skapte store utfordringer i forhold til løsningen av oppdraget. Det er ingen tydelige sammenhenger mellom disse resultatene og sted, tid eller tjenestestilling. Det er ingen stor forskjell på om erfaringene er hentet fra Irak eller Afghanistan.

Dette antyder at PMF og deres tilstedeværelse helt klart er en faktor som spiller inn og skaper utfordringer, men det er en av mange faktorer som i det totale bildet ikke medfører de største bekymringene. Det er i den forbindelse interessant å se på de viktigste årsakene til at dette tross alt ikke ses på som veldig utfordrende.

Det er særlig to områder som er viktige i forhold til hvordan respondentene har svart her. Det første er i hvilken grad man har hatt interaksjon med PMF, og det andre er hvilken persepsjon man har av de PMFene man har vært involvert med. Generelt kan man si at interaksjonen med PMF er såpass liten at de utfordringene man opplever ikke overskygger øvrige utfordringer i operasjonsområdet. I moderne konflikter er kompleksiteten høy og utfordringene mange. Det skal derfor noe til å nå opp i nominasjonen som en betydelig utfordring. Tid og krefter må brukes på andre og viktigere utfordringer (Sørre 2008). Også på planleggingsnivå ble det en av mange utfordringer å ta tak i, og det kan virke som om det er en årsak til at ikke flere på dette nivået ser det som et stort problem. De som har hatt liten eller ingen interaksjon med PMF støter naturligvis heller ikke på særlig mange utfordringer med dem. Ut fra analysen er det tydelig at tilstedeværelsen av PMF er langt mindre i Nord-Afghanistan sammenliknet med Kabul eller Bagdad i Irak. Det kan være en av forklaringene på at de som har tjeneste fra Nord-Afghanistan ikke rangerer disse utfordringene som større en det de gjør.

Dette forklarer imidlertid ikke hvorfor de som har tjenestegjort i Bagdad eller Kabul ikke rangerer utfordringene særlig høyt. Analysen antyder flere forklaringer på dette. For det første klarer man å håndtere utfordringene, de antatte "worst case scenariene" har ikke slått inn, og ikke minst ser det ut til at man venner seg til situasjonen og de utfordringene som skapes av PMF. På spørsmål om hvorfor ikke utfordringene var større svarer Lt. Børstad følgende: *"Jeg hadde ikke så mye kontakt med de i utgangspunktet. Det har vært styrker i Kabul såpass lenge nå at det virker som om det var et system for det. Det hadde på en måte gått seg til. Det du nevnte for meg i sta med å legitimere seg for å komme inn, er ikke noe jeg har tenkt på, og det sier jo noe om hvordan det har blitt. Det er etablert en ordening for det og det er på en måte akseptert."*

Dette sitatet oppsummerer mange av de viktige årsakene til at man ikke opplever større grad av utfordringer med PMF. Interaksjonen er begrenset og man venner seg til deres tilstedeværelse, PMF blir en del av miljøet. Det kan synes som om en annen viktig årsak til at man ikke opplever

flere utfordringer har med persepsjon og holdninger til PMF å gjøre. Neste kapittel ser på dette i mer detalj.

4.7 Holdninger og persepsjon

Det fremkommer tydelig av analysen at respondentene i utgangspunktet er skeptiske og negative til PMF som fenomen. Denne negative grunnholdningen finner man hos alle respondentene med unntak av én som er helt klar på at han er positiv til PMF og den rollen de har i moderne konflikter. Selv om grunnholdningen er negativ er det mange som har et noe mer nyansert syn på fenomenet. De fleste innser at utviklingen har kommet så langt på feltet at den vil være vanskelig å snu, samtidig peker de fleste på at militære styrker ikke finnes i tilstrekkelig antall til å ivareta de sikkerhetsbehovene som må dekkes. ”...men jeg ser jo samtidig at hvis jeg hadde kunnet velge å fjerne alle disse aktørene så ville jeg ikke gjort det. Det er såpass stort behov for å yte sikkerhet osv.” (Løvland 2008)

Den negative grunnholdningen som finnes hos flertallet av respondentene bør nok ses i sammenheng med den forsvarstradisjonen og det militære paradigmet som de er oppvokst og utdannet innenfor. Ståle Ulriksen (2002) argumenterer sterkt for at de norske forsvarsverdiene er knyttet til nasjonsbygging. Vernepliktige soldaters fortrefflighet i forhold til leiesoldater, og folkeforsvar som en motsetning til yrkesforsvar, har etter hans mening preget de norske forsvarstradisjonene helt til årtusenskiftet. Det er derfor sannsynlig at dette sitter ganske godt i ryggmargen på flertallet av respondentene og således preger deres holdninger. Sannsynligvis er det denne innlærte grunnholdningen, den eksisterende internasjonale normen mot leiesoldatvirksomhet (Percy 2007), kombinert med det negative bildet som media ofte presenterer i forbindelse med PMF, som gjør at man i utgangspunktet er negativ til fenomenet.

Det som i denne forbindelse blir meget interessant er hvordan denne holdningen står i skarp kontrast til hvilken persepsjon man har av personellet i PMF. Svært mange av de konkrete erfaringene som respondentene har gjort i interaksjon med personell fra PMF er positive, og de beskrives ofte som kompetente, profesjonelle mennesker man får respekt for:

”Det er profesjonelle folk dette her, veldig profesjonelle og veldig høflige.” ”Du har jo respekt for de karene der, de har jo vært ute en vinterdag før” (Aarbogh 2008).

”Jeg tenkte meg at de gruppene her besto av proffe folk, spesialsoldater fra alle mulige steder og de har jo alt mulig ... kit så jeg skjønnte jo at det var profesjonelle folk, og jobben som de gjør er bra, sånn som jeg som enkeltmann ser det” (Børstad 2008).

”J,a og i tillegg så må jeg si at når det gjelder det proffe miljøet vi har snakket om så ligger all min erfaring på de amerikanske selskapene med et ekstremt høyt nivå på treningsstandarden” (Hansen 2008).

”...fordi de menneskene vi snakker om her, Blackwater og OliveGroup, de var usannsynlig profesjonelle. Både den menige soldat, hvis jeg kan kalle han for det, og superviserne” (Rubach 2008).

Det er viktig å understreke at disse uttalelsene retter seg mot det som er vestlige PMF. I forhold til disse er det svært mange positive utsagn. Dette er oppfatninger som stammer fra de som har hatt en vesentlig interaksjon med PMF, da særlig i formelt operativt samarbeid og/eller i uformell omgang på ”fritiden”. En fellesnevner i disse tilfellene er at alle har et meget godt inntrykk av personellet i PMF. Profesjonaliteten oppleves som høy og man er generelt fornøyd med det som PMFene har utført. Holdningen er en helt annen i forhold til lokale PMF og PMF med mannskaper bestående av lokale og/eller personell fra den tredje verden. Disse betraktes som en lavere ”kaste”, med lavere kvalitet og man har helt klart en lav tillit til den jobben de utfører. Det kan synes som om respondentene har tre kategorier PMF: Det er de store vestlige selskapene med USA eller UK som hjemmebase, hvor personellet stort sett har vestlig opprinnelse, typiske selskaper her er *Blackwater* og *DynCorp*. Dette er selskaper som i utstrakt grad jobber på kontrakt fra legitime myndigheter. Man har stort sett tillit og er positiv til disse. Den neste kategorien er de selskapene som er lokalt bemannet eller bemannet med personell fra den tredje verden. Selv om ledelsen kan være vestlig, ser det ut til at man er mer skeptisk til og har liten tillit til disse. Den siste kategorien er PMF som nærmest betraktes som organiserte kriminelle. Dette er selskaper som er knyttet til lokal maktstruktur og tidligere krigsherrer, eller ”lykkejegere” og ”dusørjegere” som selger sine tjenester uansett arbeidsgiverens legitimitet.

Interaksjon har man som beskrevet tidligere med alle kategorier. Den siste kategorien betraktes i beste fall nøytralt, men stort sett som en motstander. Når det gjelder den første kategorien, og til en viss grad den andre, så viser analysen at de langt på vei oppfattes og behandles som andre egne styrker. Både de militære og PMF opererer innenfor samme bransje, mannskapene i de fleste PMF er rekruttert på bakgrunn av deres erfaring og utdanning fra militærvesen og politi (Singer 2005: 76). Dette gjør at man får en relasjon gjennom felles bakgrunn, man snakker det samme ”språket”. I den grad man omgås både i og utenfor tjeneste viser analysen at personellet fra PMF betraktes som kollegaer. Det er åpenbart at det blant respondentene er flere som har betydelig respekt for det som PMF personell står for i profesjonalitet og erfaring: *”Vi hadde en*

gjensidig respekt for det vi gjorde der nede” (Rubach 2008). ”Vi behandla dem som våre egne, de var våre våpenbrødre, enkelt og greit” (Thjømmøe 2008).

4.8 Rekruttering

PMFs rekrutteringsbase er som nevnt å finne i personell med militær bakgrunn. Norske soldater har en generell høy anseelse internasjonalt og må således betraktes til å være i målgruppen for rekruttering. Analysen viser at slik rekruttering finner sted, men at dette i liten grad skaper direkte utfordringer på taktisk nivå. Den interaksjonen som foregår fører imidlertid til at man kommer i kontakt med personell fra PMF og utveksling av informasjon om lønn og vilkår skjer hele tiden. Det blir ikke en aggressiv rekruttering, men mer som en kollegial samtale om jobbmuligheter etter endt kontingent. Analysen indikerer at rekrutteringstrykket stiger jo lengre ned i det militære hierarkiet man kommer. Mange trekker frem at særlig soldater og yngre befal lar seg fasinere av den private militære virksomheten.

”Jeg vet at soldatene mine møtte dem, for det ble pratet om det som en alternativ karrierevei for en del av soldatene mine. Særlig når kontingenten gikk mot slutten plukket jeg opp det at noen var interessert i å ta kontakt for å drive med dette” (Pedersen 2008).

”...soldatene fasineres av dette, det gjør de. Det skal vi ikke legge skjul på. Det er jo lønninger av en annen verden og vi må nok ta det litt på alvor etter hvert” (Hansen 2008).

Det vil være naivt å tro at ikke en del slike kontakter fører til at norsk militært personell har begynt å jobbe for PMF når kontingenten eller arbeidsforholdet til Forsvaret er avsluttet. Undersøkelsen har da også fått frem flere konkrete tilfeller av slik overgang fra Forsvaret og til PMF. Kaptein Ellefsen (2008) forteller følgende om dette: *” To av soldatene våre de sluttet og sa opp kontrakten sin med TMBN når de kom hjem, og så dro de ut igjen. En dro til KBR og en dro til Bagdad for Blackwater.”*

Løytnant Thjømmøe på sin side forteller om flere tilfeller der han støtte på nordmenn ansatt i ulike PMF. Det er denne sammenhengen som til sist skaper utfordringene. Det er liten sjanse for at nordmenn deserterer for å gå i PMFenes tjeneste, de venter til kontrakten med Forsvaret har løpt ut. Utfordringene kommer først når man som militær i en operasjon møter sine tidligere kollegaer og landsmenn på arbeid for et PMF. Som beskrevet tidligere eksisterer det allerede en tendens til å behandle PMF som andre egne. Når da disse er tidligere kollegaer og nordmenn kommer dette sannsynligvis til å bli ytterligere forsterket.

I arbeidet med oppgaven har det også fremkommet konkrete eksempler på nordmenn som nå har sitt virke i Forsvaret, enten som offiserer eller vervede, som tidligere har arbeidet for PMF.²

Denne typen utveksling av personell mellom Forsvaret og PMF byr på betydelige utfordringer i forhold til operasjonssikkerhet og beskyttelse av sensitiv informasjon. Det vil være naturlig å være noe mer imøtekommende overfor en landsmann. En slik utvisking av skillet mellom Forsvaret og PMF som dette innebærer, vil sannsynligvis også skape utfordringer i forhold til personellens lojalitet. Flere respondenter ser på det som et tiltagende problem som på sikt vil kunne bidra til betydelige utfordringer, særlig i felt, men også i konkurranse om personellet.

Analysen antyder at innføringen av avdelingsbefalsordningen sammen med en stadig økende profesjonalisering i form av økt antall vervede soldater, er med på å lage en formidabel styrkebrønn for PMF. Løytnant Thjømmøe setter det hele i perspektiv med følgende uttalelse: ”... hva i all verden tror Forsvaret? Når du som avdelingsbefal er 35 og skal ut av Forsvaret, hva kan du da? Det du har er 15 år med militær erfaring. Mange av disse kommer til å finne seg sånne jobber. (i PMF sic.)”

Nordmenn i jobb for PMF har til nå nærmest vært betraktet som en kuriositet, basert på det som fremkommer i undersøkelsen er det sannsynlig at dette på sikt vil bli langt vanligere. Det faktum at flere PMF er etablert i Norge, og at disse sier at de sender personell på oppdrag til konfliktområder underbygger dette (VG nett 12.07.2005, NRK Dagsrevyen 18.05. 2008).

4.9 Policy

De foregående kapitler beskriver i første rekke de direkte operative utfordringene som interaksjonen med PMF medfører. Undersøkelsen viser også at det er en del indirekte utfordringer som kommer som en følge av den interaksjonen norske styrker har med PMF.

Mange av de indirekte utfordringene har sitt utgangspunkt i Norges policy på området. Som beskrevet i pkt 3.6 er den norske policyen at norske militære og PMF ikke skal ha noe med hverandre og gjøre.

Saken rundt Forsvaret og selskapet *Ronin* antyder at den norske policyen ikke er særlig godt kommunisert nedover i forswarets rekker, eller at den i så fall ignoreres på lavere nivå. Dette støttes av at respondentene bekrefter at det foregår vesentlig interaksjon, også ute i internasjonale operasjoner til tross for rådende policy på området.

² Dette er informasjon som har kommet frem i fortrolige samtaler. Kildene er blitt lovet anonymitet fordi de ved å stå frem vil gjøre det mulig å identifisere personene som er i en slik situasjon. Som norsk statsborger er det ikke tillatt å inngå i annet en nasjonale væpnede styrker, og ansatte i Forsvaret med en slik bakgrunn eller tilknytning risikerer å miste jobben.

Analysen viser meget klart at respondentene i liten grad er kjent med den norske policyen. Av 17 respondenter er det bare én som har en helt klar oppfatning om hva som er den overordnede policyen. De fleste har ikke oppfattet noen offisiell norsk policy på feltet, det er i hvert fall ikke noe som blir formidlet ned i avdelingene. Det er bare to som har opplevd at PMF har vært et tema i forberedelsen før deployering. De fleste er derfor i liten grad forberedt på de utfordringene man møter i forhold til PMF. Selv om flere melder at avdelingen utformet en slags policy på området etter hvert, så er det dominerende inntrykket at i de fleste tilfeller der man hadde interaksjon med PMF, så ble dette håndtert mer ad-hoc. Enten fordi den policyen man hadde lagt ikke fungerte, eller rett og slett fordi det ble overlatt til den enkelte sjef på hvert nivå. Rune Sørre (2008) beskriver situasjonen slik: *"Jeg tror egentlig ikke jeg har sett noen policy på dette. Det blir god gammeldags militær vurdering som må legges til grunn, der etikken og måten vi opererer avdelingene våre på, er det som avgjør om du håndterer det eller ikke."*

Man skal selvsagt ha respekt for den enkelte offisers vurderingsevne og kapasitet til å vurdere de politiske konsekvensene av de beslutningene han/hun fatter. Likevel er det tydelig at man først og fremst er pragmatisk til den situasjonen man står oppe i og søker å løse oppdraget på mest mulig effektivt vis. Analysen viser at noen ganger skjer dette i en form for samarbeid med PMF. Som beskrevet i foregående kapitler medfører dette en del direkte utfordringer som må løses, men det er også et sett med utfordringer som er av mer indirekte art.

Forsvarssjefens håndtering av saken med *Ronin* indikerer at det vil være særdeles vanskelig å få aksept på strategisk nivå for den interaksjonen som faktisk foregår med PMF. I dagens situasjon er det kanskje like greit at policyen på området er såpass uklar og lite forstått som den er. Der policyen blir kjent er det helt klart at respondentene anser den som lite adekvat i den situasjonen man møter i operasjonene. I de tilfellene hvor man på avdelingsnivå har lagt seg på den linjen som policyen krever, har man snart støtt på utfordringer som gjør det vanskelig å løse oppdraget og man har vært nødt til å tilpasse seg situasjonen. Kaptein Hansen (2008) beskriver det han kaller *"en litt naiv holdning til at vi kanskje skulle klare å distansere oss fra dette"*. Etter hvert ble det vanskelig å samarbeide med amerikaneren uten at man også samarbeidet med PMF. *"Så du møter nærmest en pakke fra amerikansk side som er både militær og sivil. Det er den totale pakken, og deretter blir du bedt om å støtte amerikanerne på en del, da kommer det naturlig."*

Det synes å være en oppfatning blant respondentene at man ikke har noe annet valg en å "følge strømmen". Særlig de offiserene som opererer utenfor norske avdelinger, enten det er i Irak eller Afghanistan har vært nødt til å forholde seg til de rådende forhold der de er. De har ingen mulighet til å forfekte norsk policy på området, og må akseptere tett samarbeid med PMF. *"Ja,*

hadde vi ikke akseptert det så måtte vi jo reist hjem” (Rubach 2008). Nå er det kanskje ikke så enestående at man må akseptere andre forhold når man integreres i en internasjonal stab eller utenlandsk avdeling, men de samme forholdene eksisterer også der norske avdelinger inngår i koalisjoner, som for eksempel i Afghanistan. Det er de toneangivende nasjonene som setter agendaen, uavhengig av norsk policy på området. Oberst Johannessen (2008) setter følgende ord på det:

”PMF som driver innenfor sikkerhetssektoren i Afghanistan er en av alle de partene som du møter der nede og som du er nødt til å forholde deg til. Vi kan selvfølgelig si at deg vil vi samarbeide med, deg vil vi ikke samarbeide med. Det vi samtidig sier da er at vi ikke vil være i stand til å løse oppdraget. Vi er ikke i stand til å sette agendaen i Afghanistan, vårt bidrag er og blir meget, meget lite.”

Med bakgrunn i undersøkelsen er det derfor sannsynlig at vi har en situasjon der norske militære, på oppdrag for den norske stat, daglig kommer i situasjoner der man må utføre handlinger som klart strider mot den nasjonale policyen på området. Enten fordi man ikke er kjent med policyene eller fordi man ellers ikke klarer å løse oppdraget. En slik situasjon kan føre til vesentlig politisk støy og gjøre det vanskeligere å løse oppdragene. Situasjonen tilsier også at militært personell stadig kommer opp i situasjoner hvor man ikke har politisk dekning for det man utfører. I beste fall fører dette til tvil om den politiske kontrollen over militære styrker, i verste fall kan det få disiplinære eller karrieremessige konsekvenser for involvert personell.

I norsk utenrikspolitikk har alltid en forankring i folkeretten vært sentral. Norge har tradisjonelt alltid strukket seg langt for å holde seg innenfor de rammene som finnes i folkeretten. En viktig årsak til at den norske policyen i forhold til PMF fremstår som den gjør, er sannsynligvis den uklare statusen PMF og dets personell har. I henhold til Genèvekonvensjonene, som er en del av krigens folkerett, er leiesoldatvirksomhet forbudt. Leiesoldater er ikke lovlig stridende. Mange setter likhetstegn mellom PMF og leiesoldater, selv om de rent juridisk skulle falle utenom en slik definisjon, så er deres status som kombattanter meget uklar. I dette perspektivet er det derfor politisk vanskelig å ha noen annen policy enn den man har.

Utfordringen for det taktiske nivå i forhold til dette er at man i verste fall blir trukket inn i folkerettstridige handlinger fordi man ikke kjenner policyen, eller fordi man av pragmatiske grunner opererer sammen med PMF. Folkerettstridige handlinger utført av PMF kan således også slå tilbake på de nordmenn som er involvert. Tidligere har jeg omtalt en situasjon fra Kabul der norske styrker støttet det som viste seg å være en representant for et PMF med en pågripelse. Det viste seg i ettertid at vedkommende drev et høyst illegalt fengsel i Kabul hvor han utsatte sine

fanger for svært grove overgrep. Vedkommende ble siden arrestert og fengslet for disse forholdene (NRK 2005). De norske soldatene som var involvert her kom heldigvis ut av hendelsen uten at det fikk direkte konsekvenser for dem, men hendelsen viser hvor skjør grensen mellom legitime og illegitime handlinger er, og hvor viktig det er å være bevist på de juridiske forholdene.

Resultatet av PMFs uklare juridiske status har uansett blitt at de i de fleste tilfeller opererer utenfor loven og således ikke stilles til ansvar i noen rettsinstans for de lovbrudd de begår (Avant 2004: 24). Denne tilsynelatende immuniteten de nyter, og de etiske dilemmaene det medfører, bør være kjent for militært personell. Derfor er det med en viss overraskelse at dette ikke fremkommer som en utfordring i undersøkelsen. Det er faktisk ingen av respondentene som har opplevd dette som et problem i tjenesten. Verken i forbindelse med formelt eller uformelt samarbeid med PMF, er det noen som der og da har vurdert de juridiske aspektene og implikasjonene ved et slikt samarbeid. Dette er i seg selv en utfordring. Tilsynelatende er man lite opptatt av denne problemstillingen. Undersøkelsen gir ikke noen entydige svar på dette, men antyder to mulige forklaringer. For det første virker det som om dette er noe det ikke tenkes på. Man forholder seg til sin ROE og de oppgaver man har, der det involverer PMF, regner man med at det er greit. De respondenter som har blitt konfrontert med dette som en problemstilling, har gjennomgående svart at de ikke tenkte på juss og krigens folkerett der og da. En annen forklaring som antydes er at spesielt krigens folkerett oppleves som utdatert i forhold til moderne konflikter. I pragmatismens navn gjør man det som er mest hensiktsmessig i situasjonen, og tenker ikke mest på de folkerettslige spørsmålene.

5 Presentasjon av amerikanske erfaringer fra Irak

5.1 Innledning

Norsk policy og praksis i forhold til PMF tilsier at erfaringsgrunnlaget med dem er lite i forhold til de som benytter seg av deres tjenester i stor skala. Som verdens største bruker av PMF bør amerikanerne presumptivt ha det beste erfaringsgrunnlaget og samtidig ha kommet lengst i å løse utfordringene dette medfører. På en måte vil bruken av PMF i Irak fremstå som et slags ekstremcase. Rapporten beskriver i det følgende noen av de viktigste utfordringer som er gjort av amerikanske militære styrker på det taktiske nivået i Irak.

5.2 Kontraktører

Amerikanerne betegner alle sivile som jobber for og med de militære styrkene for kontraktører. Det amerikanske forsvarsdepartementet definerer to hovedkategorier av slike kontraktører i

operasjonsområdet; de som jobber direkte for de amerikanske styrkene og de som "bare" løser en oppgave i henhold til en kontrakt. Den første kategorien innebærer at amerikanske styrker benytter en hel del sivile kontraktører i stillinger i den militære organisasjonen. Dette er gjerne innenfor logistikk, eksempelvis til vedlikehold og reparasjon oppgaver, men også til spesialiststillinger på for eksempel avanserte våpensystemer. US Army Stryker Brigade Combat Team (SBCT) integrerer eksempelvis 115-150 kontraktører i styrken (Hunter & Goure 2007). I den integrerte delen kontraktørvirksomheten inngår personell fra PMF i den militære strukturen, og forholder seg tjenestemessig til den militære organisasjonen de er integrert i. Dette er folk i stillinger som ikke i første rekke er å betrakte som stridende, men på de moderne stridsfeltene er det ingen klar front, og ofte vil også avdelinger tilknyttet operasjoner i bakre område bli gjenstand for angrep. I en militær organisasjon er alt militært personell forventet å ha et minimum av militære ferdigheter for å kunne delta i strid og yte en innsats i kamp. Dette kravet fylles ikke alltid av de sivile kontraktørene som ikke engang er bevæpnet. Dette medfører at man totalt sett har mindre kampkraft. Det er også reist spørsmål om kontraktørenes forpliktelse til å bli i stilling under alle forhold. En bekymring som reises på det taktiske nivået er at kontraktørene vil trekke seg ut dersom risikoen blir for høy, og således sette hele den militære operasjonen i fare (Ibid).

Amerikanerne opplever også utfordringer i forhold til soldatenes moral. Fra Irak har man flere eksempler på at soldater med spesialkompetanse er blitt satt til å lære opp kontraktører i sin jobb, for selv å bli "arbeidsledige" når kontraktørene tar over arbeidsoppgaven. Dette har en negativ moralsk effekt på soldatene, og når kontraktøren i tillegg har bedre betalt for jobben forsterkes dette ytterligere (Greenwald 2007).

De viktigste utfordringene som oppleves synes å være innenfor kommando og kontroll (K2), særlig forbundet med separate kommandokjeder, samt at kontraktørenes behov for beskyttelse binder opp militære ressurser. Det er også et spørsmål om hvor langt det militære ansvaret går i forhold til kontraktører når de ikke er i tjeneste.

Likevel tyder de tilgjengelige rapportene fra Irak på at man er tilfreds med den jobben som denne typen kontraktører gjør, og at man har kommet langt i å løse de utfordringene som slikt samarbeid gir. Det er de PMF som opererer på egenhånd, utenfor det militære systemet, som i størst grad skaper utfordringer, særlig de som utfører en eller annen sikkerhetsfunksjon og er bevæpnet.

5.3 Tilfellet Fallujah 2004

Mange av de utfordringene som PMF medfører kan identifiseres i en konkret hendelse og dens utvikling. Den 31. mars 2004 ankommer fire ansatte fra Blackwater byen Fallujah. Deres oppdrag er å eskortere en konvoi med tomme sivile lastebiler. I henhold til Oberst Toolan (2005) omgår personellet fra Blackwater en militær CP og trosser det generelle forbudet mot ferdsel i byen, slik det er nedlagt av de militære på stedet. Fallujah var et kjent arnested for sunniopprørere og den amerikanske styrken på stedet hadde akkurat iverksatt en operasjon, som ved å benytte klassiske COIN taktikker, på sikt skulle vinne befolkningens "hearts & minds" (Ibid). De fire operatørene fra Blackwater var lett identifiserbare som amerikanere i sin blanke upansrede firehjulstrekkere, de var lett bevæpnet, men hadde ingen sambandsforbindelse med amerikanske styrker eller andre egne. Kun kort tid etter at de entret byen ble de overfalt av opprørere og skutt på kloss hold. Kjøretøyet de satt i ble påtent og de brente likene ble slept gjennom gatene i Fallujah før de til slutt ble hengt opp over en bro i sentrum (Scahill 2006).

Drapet på de fire Blackwater medarbeiderne og måten likene ble skjendet på i etterkant var lett å assosiere med sener fra Moghadishu i 1993 (Powell 2004). I Det Hvite hus ble hendelsen betraktet som en ydmykelse som satte spørsmålstegn ved amerikanernes evne og vilje til å slå ned opprørere i irakiske byer (Ibid). Forsvarsminister Donald Rumsfeldt og US Central Command bestemte raskt at dette ikke skulle gå upåaktet hen. Den forsiktige tilnærmingen som Toolan og hans US Marines hadde anlagt mot Fallujah ble på ordre fra høyeste hold skrinlagt til fordel for en direkte tilnærming (Toolan 2005).

Operasjonen som ble iverksatt etter denne hendelsen er beskrevet som en av de mer brutale og langvarige operasjonene i Irak, og involverte store amerikanske styrker i et direkte angrep på Fallujah. Angrepet la nærmest byen i ruiner og påførte befolkningen enorme tap og lidelser, og resulterte i betydelige amerikanske tap og oppnådde ingen avgjørelse til fordel for amerikanerne. I stedet er det mye som tyder på at operasjonen bare styrket motstanden i regionen (Greenwald 2007).

Denne hendelsen viser at PMF representerer betydelige utfordringer for det taktiske nivået på flere områder. Til tross for at det er opprettet Regional Operations Centres (ROC) som skal koordinere PMF og andre siviles bevegelser i operasjonsområdet, og at de har åpne frekvenser som PMF kan benytte for å komme i forbindelse med militære styrker, så blir det utfordringer i forhold til K2 (Toolan 2005). Det er opp til de sivile å benytte disse sentrene og frekvensene. De militære kan ikke påtvinge dem noe samarbeid. PMF som opererer innenfor operasjonsområdet blir en aktør som står utenfor militær kontroll, men som med sine aktiviteter, bevegelser og

voldsutøvelse påvirker den taktiske situasjonen og fratrukket militære sjefer muligheten til å skape og opprettholde lov og orden. I tilfellet med Fallujah får man en situasjon der et PMF trosser militær myndighet, og havner i trøbbel. Dette medfører at pågående operasjoner stanses og omfattende offensive operasjoner iverksettes for å hevne det som betraktes som angrep på egne styrker. En hendelse forårsaket av PMF trekker militære styrker inn i en kjede med hendelser som eskaleres ut av proporsjoner, og som forverrer sikkerhetssituasjonen og på sikt gjør det farligere og vanskeligere å nå de militære målene.

For det første demonstrerer hendelsen hvilke utfordringer PMF skaper i forhold til K2. For det andre hvordan de gjør skillet mellom sivile og militære problematisk, ved at de helt opp på strategisk nivå betraktes som andre egne. For det tredje hvordan de påvirker måten militære styrker må løse oppdraget på. For det fjerde hvordan deres aktivitet kan eskalere situasjonen og involvere militære styrker i operasjoner som fører til økt risiko.

5.4 Utfordringene

Utfordringer rundt K2 fremheves som en av de sentrale utfordringene på amerikansk side i forhold til samarbeid med PMF. Tatt i betraktning at amerikanerne er de desidert største brukerne av PMF og har benyttet sivile kontraktører i økende grad siden Vietnamkrigen (Avant 2004, Donald 2006), fremstår det som noe overraskende at det ikke er lagt bedre til rette for samarbeid. Hunter og Goure (2007:10,11) trekker frem behovet for en felles doktrine som regulerer K2 mellom militære og PMF som en av seks nødvendige reformtiltak. De setter fingeren på problemet og sier: *”There are two chains of command on the battlefield: one military, the other private sector; the only link between the two is through the contracting officer who has sole authority over the contractors.”*

Det faktum at PMF opererer utenfor den militære kommandokjeden, og at deres operasjoner i liten grad er kjent for de militære på taktiske nivå, har ført til en endeløs rekke av det som må betegnes som ”blue on blue” situasjoner i Irak (Geraghty 2007: 220). Det vanligste er at PMF blir beskyttet av militære styrker fordi de blir forvekslet med opprørere. Ofte får dette fatale konsekvenser for de involverte. (Schumacher 2006: 175-187) Det er også flere hendelser der det fremgår at det er personellet fra PMF som først åpner ild. Selv om manglende kontroll ikke alltid får de alvorligste konsekvensene, så oppstår det ofte spente situasjoner mellom militært personell og PMF som en følge av adskilte kommandolinjer. Man har eksempler der PMF personell har truet militære med våpen, og der de har nektet å følge retningslinjer og pålegg fra militære styrker (Nordland & Hosenball 2007).

Utfordringene innenfor K2 er de samme i Afghanistan, men det er i henhold til Humphrey (2007) gjort betydelige tiltak for å løse disse. Han hevder at gjennom et system unikt for Afghanistan, er PMF i ferd med å bli godt integrert i ISAF kommandokjede. Dette skjer gjennom et system der PMF opererer ”tactical operations centres (TOCs) på en 24/7 basis. Han hevder videre at TOCene er godt integrerte i ISAF kommandokjede via samband. I tillegg nyttes i stor grad liaisoner plassert sammen med de militære styrkene. Humphrey må sies å representere PMF i kraft av sin stilling, og maler nok et noe lysere bilde av situasjonen enn slik den er. Likevel viser det faktum at PMF begynner å bruke betydelige ressurser på å få til et K2 samarbeid med militære styrker at dette er et område hvor utfordringene har vært så store at man har hatt alt å vinne på å satse på en forbedring (Ibid).

I forbindelse med flere episoder der personell fra PMF har skutt og drept sivile i Irak ble det iverksatt høringer i Kongressen i USA. I disse høringene fremkommer det at brorparten av PMF som operer i Irak de facto står helt utenfor militær kontroll (Waxman 2007). I denne sammenheng er det en økende bekymring på alle nivå for at PMF faktisk er med på å gjøre det vanskeligere å nå både de taktiske, operasjonelle og strategiske målsetninger i Irak. Særlig viktig er den negative effekten PMF har på befolkningens persepsjon av militære. Både i rapporter fra Irak og Afghanistan fremkommer det at lokalbefolkningen ikke skiller på operatører fra PMF og militære styrker. Den hensynsløshet som PMF er viser i sine operasjoner, og de overgrep de er anklaget for, slår direkte tilbake på de militære styrkene og gjør det betydelig vanskeligere å vinne ”hearts & minds” (Bjork & Jones 2005, Singer 2007). PMF har helt siden 2007 påviselig drept en rekke sivile Irakere i ulike situasjoner, de har et generelt rykte på seg for å være hensynsløse i utførelsen av oppdraget sitt. Deres lojalitet ligger til oppgaven de har i henhold til kontrakten, om de i utførelsen av jobben gjør den jevne Iraker forbannet spiller mindre rolle for dem. De militære derimot får en tøffere jobb med å vinne fram mot opprørere som finner støtte i en befolkning som generelt er forbannet på utlendinger med våpen og som turer frem som de vil uten at deres handlinger får juridiske konsekvenser (Singer 2007).

Bjork og Jones (2007:787-791) argumenterer for at PMF også på andre måter bidrar til økt risiko og voldsnivå i Irak. For det første er deres egenart med på å viske ut skillet mellom sivile og militære. Personell fra PMF blir betraktet som militære og utsettes for angrep, de som de beskytter og andre som befinner seg i området utsettes dermed for fare. For det andre oppfattes PMF som mykere mål en militære styrker, de har oftest lettere bevæpning og opererer med upansrede eller lettpansrede kjøretøy og mangler ofte de forsterkningsressurser som de militære normalt kan sette inn fra bakke og luft. Det er en klar oppfatning at det er betydelig flere anslag

mot PMF enn mot militære. For opprørerne som sloss mot okkupasjonsmakten spesielt eller vesten generelt, spiller det liten rolle om hvem som betaler lønna til vedkommende de dreper. En suksessfull operasjon, enten den rammer et PMF eller US Army, gjør samme nytten, det er logisk at de da velger det mykeste målet. PMF er selvsagt klar over disse forholdene og kompenserer med taktiske løsninger som oppfattes som mer brutale enn nødvendig. Paradokset er at den økte graden av vold som de direkte og indirekte bidrar til, rettferdiggjør deres tilstedeværelse og fører til et stadig voksende behov for deres tjenester både fra myndigheter, IOs og NGOs sin side (Ibid). På sett og vis er denne utviklingen en ukontrollert forverring av sikkerhetssituasjonen og en styrkeoppbygging utenfor militær kontroll, som bidrar til et forsterket inntrykk av en okkupasjon. I en slik virkelighet har de militære begrenset innflytelse på utviklingen, og får en betydelig vanskeligere jobb.

Oppsummert synes de viktigste utfordringene som amerikanske styrker opplever i forhold til PMF i Irak å være innenfor K2. PMF opererer ofte utenfor militær kontroll og man har usikre koordineringsmekanismer. Dette fører til at man kan få direkte konfrontasjoner mellom PMF og militære styrker som følge av misforståelser.

Det er også en utfordring at PMF aktivitet på flere måter påvirker sikkerhetssituasjonen negativt, slik at det blir vanskeligere å nå de militære målene.

6 Sammenlikning – norske og amerikanske erfaringer

6.1 Innledning

USA er det land som har kommet lengst i å sette ut militære oppgaver til private aktører, mens Norge på sin side er blant de land som har vært meget forsiktige med å slippe de private inn på Forsvarets domene. Man skulle derfor anta at utfordringene var svært forskjellige og at norske utfordringer var betydelig større enn amerikanernes. Det er derfor overraskende at det på det taktiske nivået er det mange av de samme utfordringene som går igjen, både i norsk og amerikansk sammenheng.

6.2 K2

Svært mange av utfordringene innenfor K2 er sammenfallende. For det taktiske nivået vil PMF alltid representere utfordringer i forhold til K2. Selv om amerikanske styrker integrerer PMF i sine avdelinger, og i utgangspunktet planlegger med samarbeid, er dette ikke uten utfordringer. Amerikanerne har egne reglementer for samvirke og egne offiserer til å håndtere det kontraktmessige, men når det kommer til ledelse i felt vil PMF alltid representere en styrke som står utenfor absolutt militær kommando. Det vil alltid være en parallell kommandokjede som

personellet fra PMF forholder seg til, uansett hvor integrerte de er. Den militære sjefs myndighet og mulighet til å kontrollere disse er begrenset til de rammer som er gitt i kontrakten. I forbindelse med disse integrerte kontraktørene skiller amerikanske utfordringer seg noe fra norske, da norske styrker ikke benytter sivile i stridende stillinger. I tillegg til de utfordringer som de ”integrerte” medfører, må amerikanske styrker takle de samme utfordringene som norske styrker opplever.

De fleste PMF opererer helt utenfor militær kommando og løser oppdrag for andre statlige myndigheter eller for sivile organisasjoner og firmaer. Andelen av PMF som løser sikkerhetsoppdrag uavhengig av militær virksomhet er stor både i Irak og Afghanistan, og for det taktiske nivået er summen av PMF så stor at K2 blir utfordret. PMF blir en aktør som opererer på tvers av militære teiggrensener og som ikke står under militær kommando. En militær sjef vil normalt se sammenhenger i det han gjør og iverksette sine operasjoner med tanke på de direkte og indirekte effekter som aktiviteten medfører. Således vil han balansere sin innsats i forhold til å nå de militære målsetningene. PMF vil påvirke de ønskede effekter helt utenfor militære styrkers kontroll, fordi man som militær sjef har liten eller ingen innvirkning på når, hvor og hvordan PMF opererer. Disse utfordringene er så å si identiske både for norske og amerikanske styrker.

En vesentlig forskjell er likevel at det fra amerikansk side iverksettes tiltak for å bedre disse forhold. I Irak har man de tidligere omtalte ROCs som gir en mulighet for å koordinere bevegelser og ikke minst opprette samband. Tilsvarende har man i Afghanistan liaisonering og i økende grad samband til PMF. Det er en tettere dialog, særlig mellom vestlig PMF og amerikanerne i form av jevnlig koordineringsmøter som dekonflikter noen operasjoner. (Larsen 2008) I mange tilfeller er det også en samlokalisering av PMF og amerikanske styrker, noe som til en viss grad gjør koordinering lettere.

I forhold til norske styrker som opererer som avdeling viser det seg at koordineringen oftest er på PMFenes initiativ. Manglende erfaring med PMF og uklare retningslinjer gjør at K2 utfordringene løses mer ad-hoc når situasjoner oppstår.

6.3 Trussel/styrkebeskyttelse

I sammenheng med at PMF oppleves som en trussel er utfordringene i forhold til å komme opp i ”blue on blue” situasjoner nesten identisk. Nyansene her er at norsk militært personell i første rekke frykter å bli beskyttet av PMF og ikke ser faren for at de selv åpner ild som like stor. Empirien er noe bredere i amerikansk sammenheng, der viser det seg at det stort sett er amerikanske styrker som skyter først (Geraghty 2007). Det kan virke som om amerikanske

styrker har en generelt lavere ildåpningsterskel enn norske. Dette inntrykket bekreftes av Løytnant Thjømmøe (2008) som blant annet forteller at de måtte gå over til å bruke militære kjøretøy istedenfor sivile kjøretøy i hans avdeling, for å unngå å bli skutt opp av amerikanske styrker.

I forhold til at PMF med sin tilstedeværelse og opptreden, samt at deres evne til å fremstå som mål for opprørerne, bidrar til økt voldsnivå og en vanskeligere sikkerhetssituasjon, ser det ikke ut til å vær noen forskjell på de utfordringene dette medfører. En opphisset eller skremt sivilbefolkning er en militær utfordring, uansett om du har norsk eller amerikansk flagg på skulderen.

6.4 Påvirkning av oppdragsløsning

I forhold til PMFs evne til å direkte påvirke oppdragsløsningen virker det som om Amerikanske styrker i liten grad lar seg dominere av PMF. Det hersker liten tvil om at det er US Army og US Marine Corps som setter agendaen militært i Irak. Norske styrker har i denne sammenheng en tendens til å tilpasse eller endre sine operasjoner for å unngå PMF aktivitet. I forhold til de indirekte påvirkningene synes det derimot som om det er mye de samme utfordringene som forekommer. PMFs aktivitet i Irak trekkes frem som en viktig årsak til at man ikke evner å vinne befolkningen over på koalisjonenes side. Omfanget av PMF i Irak gir et forsterket inntrykk av okkupasjon, samtidig er det en generell oppfatning at mange PMF har en brutal og hensynsløs fremferd som virker ydmykende på lokalbefolkningen, og gjør det vanskelig å vinne frem med tradisjonelle COIN taktikker. Dette er også gjenkjennelig i den norske undersøkelsen der flere trekker frem de utilsiktede effektene som PMF operasjoner medfører, og at dette kan motvirke evnen til å vinne "hearts and minds".

De effektene som PMF skaper er uforutsigbare og utenfor militær kontroll, noe hendelsen i Fallujah i 2004 demonstrerer. Drapene på de fire Blackwater ansatte førte indirekte til at man valgte en annen tilnærming til å tøyse opprøret i byen. Det ble en situasjon som eskalerte til et nivå langt utover det planlagte. De samme utfordringene kan man gjenkjenne i det norske materialet, om enn i en betydelig mindre målestokk. Norsk militært personell ser også faren ved at PMFs aktivitet utilsiktet eskalerer situasjoner og trekker de militære inn i direkte kamphandlinger.

6.5 Policy

I forhold til de offisielle retningslinjene er det mye som skiller USA og Norge. I USA er det en helt klar policy på å bruke private aktører i størst mulig grad. PMF betraktes som en

styrkemultiplikator og deres innsats skal frigjøre amerikanske styrker til direkte kampinnsats. En økt innsats fra PMF har foregått siden Vietnamkrigen (Avant 2004, Donald 2006) og det faktum at det er DoD er en stor bruker av deres tjenester levner liten tvil om at PMF er en del av den amerikanske krigsinnsatsen. Det taktiske nivåets samarbeid med PMF er derfor forankret opp på strategisk nivå. De utfordringene man fra norsk side opplever med at man mangler politisk ryggdekning for det samarbeidet som forgår med PMF synes derfor å skille seg vesentlig fra de amerikanske. I sammenheng med dette ble det tidligere diskutert faren for at et slikt samarbeid også kunne trekke norske styrker inn i folkerettsstridige handlinger fordi man ikke var bevisst på den juridiske statusen til PMF. I forhold til dette er det lite som skiller USA og Norge.

Personellet i PMF som opererer i Irak står i praksis utenfor internasjonal og Iraks lov. Ingen PMF ansatt er ennå dømt for overgrep eller drap. Tortur skandalen i Abu Ghraib fengslet rystet verden i 2004. Et oppsiktsvekkende faktum er det at svært mange av de involverte jobbet for to amerikanske PMF, CACI og Titan, som var engasjert for å drive fangeavhør. Mye tyder på at personell fra disse selskapene var pådrivere for de overgrep som fant sted. Flere militære har blitt dømt, men de private har gått fri.

USA sin svært utstrakte bruk og integrering av PMF i de militære operasjonene kan gjøre sjansen for at amerikanske militære trekkes inn i folkerettsstridige handlinger større en det som er tilfelle for norske styrker.

Denne sammenlikningen er på ingen måte uttømmende, men viser likevel at det er mange sammenfallende utfordringer. Dette innebærer at en grundigere studie av de erfaringene som amerikanske styrker har gjort, vil kunne bidra med verdifull innsikt i de utfordringene som skapes av PMF.

7 Oppsummering og konklusjoner

En kombinasjon av at omfanget av PMF virksomhet er enorm, og at den norske policyen på området i liten grad etterleves, fører til interaksjon mellom norske styrker og PMF. Denne interaksjonen medfører både direkte og indirekte utfordringer særlig innenfor K2, styrkebeskyttelse og oppdragsløsning.

Det overveldende flertallet av respondentene har opplevd en form for formelt operativt samarbeid med PMF. Både i Afghanistan og Irak utgjør PMF en betydelig del av den internasjonale innsatsen. Norske styrker og norsk militært personell som deltar i disse operasjonene, enten som en enhet i en koalisjon eller som enkeltpersoner integrert i en internasjonal stab, vil sannsynligvis komme opp i situasjoner som krever et formelt samarbeid.

Så lenge ulike myndighetsorganer, militære samarbeidspartnere og Nato benytter PMF i operasjonsområdet vil dette vanskelig kunne unngås. Undersøkelsen viser at det også foregår operativt samarbeid av mer tilfeldig karakter på de laveste nivå. Det synes å være en gjensidig utnyttelse av de synergier man kan få av slikt samarbeid. I rasjonalitetens navn utnytter man den ildkraft og den sikkerhet PMF representerer for å løse oppdrag mer effektivt og for å bedre egen sikkerhet.

Den vanligste formen for interaksjon er likevel de tilfeldige møtene som oppstår fordi PMF er en del av operasjonsmiljøet, - man er på samme sted til samme tid. Dette betyr også at personell fra PMF og norsk militært personell har private relasjoner.

Interaksjonen som forekommer utløser en del utfordringer som bidrar til å komplisere den militære hverdagen for norske militære i intops.

Særlig tydelige synes utfordringene å være innenfor K2. Til tross for at PMF fortrinnsvis oppleves å være på den samme siden som militære styrker, står de utenfor den militære kommandokjeden. De blir således ofte aktører som kompliserer planleggingen og gjennomføringen av operasjoner enten man skal samarbeide med dem eller ikke. I tillegg til koalisjonspartnere og motstandere utgjør PMF en tredje part som helt utenfor militær kontroll kan påvirke situasjonen betydelig.

For militære styrker eksisterer prosedyrer for K2 samarbeid gjennom underleggelser og avgivelser av kommando, liaisonering og bruk av samband. Da PMF står utenfor kommandokjeden eksisterer det ikke noen prosedyrer for dette, løsningene blir mer ad-hoc og provisoriske, og avklaring av ansvarsforhold og kommandomyndighet blir en utfordring. Resultatet blir at oppdrag løses mindre effektivt og det er en fare for at mangelen på enhetlig kommando umuliggjør stridsledelse ved et eventuelt anslag.

Svært fremtredende er også utfordringene rundt identifisering av PMF. De er gjennom sin varierende grad av uniformering og bevæpning i ferd med å viske ut skillet mellom sivile og de offisielle sikkerhetsstrukturene som militære og politi. Det gjør det også vanskeligere å skille mellom sivile og opprørere. Det blir store utfordringer i å skille mellom venn og fiende, alliert eller nøytral, myndighetsperson eller sivilist. Dette resulterer igjen i uheldige misforståelser som i verste fall kan få fatale konsekvenser.

Utfordringer knyttet til trussel og styrkebeskyttelse står også sentralt blant funnene i undersøkelsen. PMF er et væpnet element i operasjonsområdet og manglende K2 og problemer med identifisering sannsynliggjør "blue on blue" situasjoner. Et stort antall væpnede aktører, uten sammenfallende ROE og manglende K2 relasjoner, gjør at det betraktes som en reell trussel

mot militært personell å komme under utilsiktet ild fra PMF. Det er også en utfordring mot styrkebeskyttelsen at PMF bidrar til at hendelser eskalerer ut av kontroll.

Det fremkommer også en rekke trusler mot styrkebeskyttelsen som er av en mer indirekte karakter. Mye tyder på at lokale i liten grad betrakter vestlige PMF som noe annet en vestlige militære. PMF fremstår som et noe mykere mål og synes å være mer utsatt for anslag en militære styrker. Vellykkede operasjoner mot PMF kan anspore til økt aktivitet fra opprørernes side og således øke trusselnivået generelt. Samarbeid og informasjonsutveksling mellom PMF og militære styrker utgjør en trussel mot opsec og kan sette militære operasjoner i fare. PMFs selvstendige operasjoner kan også ha en negativ innvirkning på lokalbefolkningen og radikalt forandre trusselnivået mot militære styrker. Undersøkelsen antyder også at det i Afghanistan kan være en sammenheng mellom anslag mot PMF og ulike selskapers behov for å fjerne en konkurrent, eller sågar for å synliggjøre behovet for sikkerhet og således sikre forretningsgrunnlaget. Selv om det dominerende inntrykket er at PMF er en trussel mot styrkebeskyttelsen så fremkommer det at bildet er nyansert. PMF bidrar til å fylle det eksisterende sikkerhetsgapet og benyttes også av militære styrker for å skaffe styrkebeskyttelse.

PMFs tilstedeværelse påvirker norske styrkers oppdragsløsning både direkte og indirekte.

Direkte ved at man må bruke knappe ressurser på PMF i operasjonsvurderingsfasen enten man skal ha et samarbeid eller ikke. Videre ved at man må tilpasse de taktiske løsningene slik at de kan inkluderes i et samarbeid, noe som ofte medfører mindre effektive taktiske løsninger.

Risikoen ved å operere på samme sted som PMF fører også til at egne operasjoner eller forflytninger utsettes der man kommer i situasjoner hvor man tilfeldigvis havner på samme sted til samme tid. I forhold til de indirekte påvirkningene gjelder dette PMFs negative innvirkning på lokalbefolkningens innstilling til vestlig innsats. PMF har antatt andre og mer kortsiktige perspektiver. Deres aggressive og truende adferd virker kontraproduktivt i forhold til militære styrkers evne til å vinne "hearts and minds", og gjør det derfor mer krevende å nå de militære mål.

Til tross for at det fremkommer utfordringer på mange områder får ikke de utfordringene som PMF representerer den største oppmerksomheten. Moderne konflikter har en høy kompleksitet og et mangfold av utfordringer, de som representeres av PMF blir derfor ikke spesielt fremtredende. Militært personells tilpasningsdyktighet gjør også at man raskt innfinner seg med PMF som en aktør, og venner seg til de utfordringene de skaper. Tettheten av PMF er størst der det er verdier å beskytte. Norges hovedengasjement internasjonalt er i de mindre folketette

områdene i Nord-Afghanistan hvor tilstedeværelse av PMF er liten. Dette gjør sitt til at utfordringene ikke blir større.

Den norske forsvarstradisjonen, en historisk norm mot leiesoldatvirksomhet og et negativt fokus i media, kan synes å være årsaker til at undersøkelsen viser en negativ grunnholdning til PMF og deres virksomhet. Det er likevel stor forskjell i hvordan man betrakter personellet i de ulike PMF. Personell med lokal eller ikke vestlig bakgrunn nyter liten respekt, det samme gjelder aktører som er knyttet til den lokale maktstrukturen. I forhold til personellet i vestlige PMF fremkommer det derimot en respekt for deres profesjonalitet som nærmest må beskrives som beundring og de behandles som om de var andre egne styrker.

Det fremkommer også indirekte og mer latente utfordringer i undersøkelsen. Rekruttering foregår, men utgjør ikke store utfordringer direkte. Imidlertid fører interaksjon mellom norske styrker og PMF til at det knyttes kontakter i miljøene og flere konkrete eksempler viser at norske soldater og befal har gått til PMF. Det foregår en tiltagende "utveksling" av personell mellom PMF og Forsvaret som på sikt kan føre til betydelige utfordringer på taktisk nivå i forhold til lojalitet, tap av kompetanse og ytterligere utvisking av skillet mellom militær og sivil. Undersøkelsen antyder også at den økende profesjonaliseringen av Forsvaret og spesialistbefalsordningen kan fungere som en styrkebrønn for PMF.

Det er også utfordringer knyttet til Norges policy på området. En meget restriktiv norsk policy i forhold til bruk og samarbeid med PMF fra den "spisse endene" blir ikke tatt til følge ute i operasjoner. Det er et stort gap mellom norsk policy på området og det som faktisk kommer til utførelse på det taktiske nivået. De mest fremtredende årsakene til dette synes for det første å være at policyen er underkommunisert og for det andre at den er lite adekvat i dagens konfliktbilde hvor PMF er aktør i operasjonsmiljøet som man må forholde seg til. Det er derfor en fare for at norske styrker bevisst eller ubevisst samarbeider med PMF på en måte som ikke vil finne politisk aksept. Enda alvorligere er det at norsk militært personell i liten grad er opptatt av PMFs folkerettslige status, noe som kan trekke norske styrker direkte eller indirekte inn i folkerettstridige handlinger. Det kan virke som om pragmatismen råder, juss og politikk må vike for det som får jobben gjort.

En sammenlikning av amerikanske erfaringer fra Irak og det som fremkommer i denne undersøkelsen viser at det er overraskende mange sammenfallende utfordringer. Til tross for at USA sin policy langt på vei er en hoveddriver for den internasjonale utviklingen på området, viser det seg at for det taktiske nivået, der operasjonene kommer til utførelse, kan man kjenne igjen de amerikanske utfordringene i denne norske undersøkelsen. Dette styrker sannsynligheten

for at undersøkelsens funn også vil ha relevans for norske styrker i internasjonale operasjoner generelt.

8 Forskningens bidrag

Undersøkelsen bidrar til å sette søkelyset på en internasjonal utvikling innen bruk av militærmakt som i liten grad har hatt fokus i norsk forsvarsdebatt. Undersøkelsen er den første som eksplisitt ser på operative utfordringer i forhold til PMF i et norsk perspektiv, og de funnene som er gjort kan derfor betraktes som ny kunnskap. Undersøkelsens eksplorative karakter og metodiske tilnærming gjør at det vil kreve mer inngående forskning på de ulike utfordringsområdene før man kan trekke noen endelige konklusjoner på omfanget og betydningen av disse. Det er likevel en del av de foreløpige konklusjonene som bør få umiddelbare implikasjoner i Forsvaret. For det første bør den norske policyen på området komme klarere frem enn det som er tilfelle i dag. Man bør også vurdere om den er adekvat i forhold til den situasjonen man møter i dagens konflikter, uansett bør det fremføres et klart budskap om hvilken grad av samarbeid som er innenfor det som er politisk akseptert.

For det andre må man i større grad forberede de militære styrkene som sendes ut på møtet med PMF. De ulike utfordringene som interaksjon med PMF medfører bør det utdannes og trenes på før deployering. Særlig viktig kan det synes å sette fokus på de folkerettslige utfordringene et samarbeid med PMF byr på.

Kildeliste

1 Bøker

- Avant, D. (2005). *The market for Force: The consequence of Privatizing Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chesterman, S., Lehnardt, C. (eds.). (2007). *From mercenaries to market: The rise and regulation of private military companies*, Oxford: Oxford University Press.
- Coker, C. (2001). *Humane Warfare*. London: Routledge.
- Donald D. (2006). *After the Bubble: British Private Security Companies after Iraq*. London: RUSI.
- Fowler, K.A. (2001). *Medieval Mercenaries. I: The Great Companies*. Oxford: Blackwell.
- Geraghty T. (2007). *Guns for Hire: The inside story of freelance soldiering*. London: Portrait.
- Jacobsen, D. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannessen, A. Tufte, P. og Kristoffersen L.(2007). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag as
- Jäger, T., Kümmel, G. (Eds.). (2007). *Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften
- Kinsey, C. (2006). *Corporate soldiers and International Security: The rise of the Private Military Companies*. Abingdon: Routledge.
- McCormack, J. (1993). *One Million Mercenaries: Swiss soldiers in the Armies of the World*. London: Leo Cooper.
- Percy, S. (2007). *Mercenaries: The history of a norm in international relations*. New York: Oxford University Press.
- Scahill, J. (2007). *Blackwater: The rise of the world's most powerful mercenary army*. London: Serpent's tail
- Schumacher, G. (2006). *A Bloody Business*. St. Paul: Zenith Press.
- Singer P.W. (2004). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ulriksen, S. (2002). *Den norske forsvarstradisjonen: Militærmakt eller folkeforsvar?* Oslo: Pax forlag.
- Venter, A. J. (2006). *War Dog: fighting other peoples war, the modern mercenary in combat* Philadelphia: Casemate.
- Østerud, Ø. (2005). Militærmakt på markedet. I: Haaland Matlary J. og Østerud Ø., *Mot et avnasjonalisert Forsvar?* Oslo: Abstrakt forlag as.
- Østerud Ø. (2007). The New Military Revolution: From Mercenaries to Outsourcing. I: Haaland Matlary J. og Østerud Ø., *Denationalisation of Defence: Convergence and Diversity* Hampshire: Ashgate.

2 Artikler i tidsskrifter

- Bjork, K & Jones R. (2005). Overcomming Dilemmas Created by the 21st Century Mercenaries. *Third World Quarterly*, 26, (4-5), 777-796.
- Kinsey, C. (2007). Problematising the role of Private Security Companies in Small wars. *Small Wars and Insurgencies*, desember 2007, (4), 584 – 614.
- Spearin, C. (2007). Contracting a Counterinsurgency?: Implications for US Policy in Iraq and Beyond. *Small Wars and Insurgencies*, desember 2007, (4), 541-557.

3 Nettbaserte kilder

- Aftenposten.no (2007). *Voktere har ikke kontroll på vektere*. Lokalisert 22.01.2008 på verdensveven: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2154179.ece>.
- Avant D. (2004). Mercenaries. *Think Again by Foreign policy*. Lokalisert 22.02.08 på verdensveven: http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4054
- Carmola, K. (2006). It's All Contracts Now: Private Military Firms and a Clash of Legal Culture. *Brown Journal of World Affairs*. 13, høst/vinter 2006, 161-173. Lokalisert 28.02.08 på verdensveven: <http://www.bjwa.org/article.php?id=2a1EcH1fQqF4T5yC5J28OEDHWM39976Wj29i0yQ3>
- Chvotkin A. (2007). Uttalelser i forbindelse med høringer i kongressen. Lokalisert 18.04.2007 på verdensveven: http://www.globalsecurity.org/military/library/congress/2007_hr/070207-chvotkin.pdf#xml=http://www.globalsecurity.org/cgi-bin/taxis.cgi/webinator/search/pdfhi.txt?query=Private+military&pr=default&prox=page&ror=500&rprox=500&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=0&sufs=0&order=r&cq=&id=4800b627a4
- Dagbladet.no (2008). *Forsvaret slutter med opplæring fra private sikkerhetsfirmaer*. Lokalisert 31.01.2008 på verdensveven: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/30/525410.html>
- FN dokument A/58/115. (2003). *Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determinatio*. Lokalisert 22.01.2008 på verdensveven: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/417/12/PDF/N0341712.pdf?OpenElement>
- Gaston E. L. (2008). Mercenarism 2.0? The Rise of the Modern Private Security Industry and Its Implications for International Humnitarian Law Enforcement. *Harward International Law Journal*. Vinter 2008, (1), 221-248. Lokalisert 28.02.2008 på verdensveven: <http://www.harvardilj.org/print/127>
- Humphrey T. L. (2007) Private Security Companies in Afghanistan. *Journal of international peace operations*. Juli – August 2007, (1). Lokalisert 17.04 2007på verdensveven: http://ipoaonline.org/journal/images/journal_2007_0708.pdf
- Hunter C., & Goure D. (2007). *Contractors on the Battlefield*. Lokalisert 16.04.2008 på verdensveven: http://lexingtoninstitute.org/docs/contractors_final_001.pdf
- Nordland R., Hosenball, M. (2007). Blackwater is Soaked. *Newsweek*, 15.ocotober 2007, (16), Lokalisert på verdensveven 12.01.2008: <http://services.newsweek.com/search.aspx?offset=0&pageSize=10&sortField=pubdatetime&sortDirection=descending&mode=summary&q=Blackwater+is+soaked&site-search-submit.x=46&site-search-submit.y=7>
- NRK Nyheter. (2005). *Norske soldater hjalp torturist*. Lokalisert 09.04.2008 på verdensveven: <http://www.nrk.no/nyheter/1.515590>

- NRK TV. (2008). Reportasje om nordmenn i PMF. Dagsrevyen 19. Søndag 18. mai 2008. Lokalisert 19. mai på verdensveven: <http://www1.nrk.no/nett-tv/indeks/132316>
- Powell B. (2004). Into The Cauldron. *Time magazine*. Lokalisert 20.02.2008 på verdensveven: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,993786,00.html>
- Rimli L. & Schmeidl S. (2007). *Private Security Companies and Local Populations: An exploratory study of Afghanistan and Angola*. Lokalisert 16.01.2008 på verdensveven: http://www.swisspeace.ch/typo3/fileadmin/user_upload/pdf/PSC_01.pdf
- Scahill, J. (2006). Blood is thicker than Blackwater. *The Nation*, 8. mai, 2006. Lokalisert 22.01.2008 på verdensveven: <http://www.thenation.com/doc/20060508/scahill>
- Singer P.W. (2007). Can't win with 'Em, Can't Go To War Without 'Em: Private Military Contractors and Counterinsurgency. *Foreign Policy at Brookings, Policy Paper Number 4, September 2007*. Lokalisert 11.04.2008 på verdensveven: <http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2007/0927militarycontractors/0927militarycontractors.pdf>
- Toolan John, Oberst. (2005). Frontline: Private Warriors. Intervju: Lokalisert 16.04.2008 på verdensveven: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/warriors/interviews/toolan.html>
- VG nett (2005). 26 nordmenn utleid til privat krig i Irak. Lokalisert 14.05.2008 på verdensveven: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/irak/artikkel.php?artid=283660>
- Waxman H. (2007). Memorandum i forbindelse med høring i kongressen 7.februar 2007. Lokalisert 18.04.2007 på verdensveven: http://www.globalsecurity.org/military/library/congress/2007_hr/070207-memo.pdf#xml=http://www.globalsecurity.org/cgi-bin/texis.cgi/webinator/search/pdfhi.txt?query=Private+military&pr=default&prox=page&ror=500&rprox=500&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=0&sufs=0&order=r&cq=&id=4800b62919

4 Offentlige dokumenter og direktiver

- [Génevekonvensjonene (1949)].(1996) The Geneva Conventions of August 12 1949. Genève: International Committee of Red Cross
- [Tileggsprotokoller til Genevekonvensjonene (1977)]. (1996) Protocols Additional to the Geneva Conventions of August 12 1949. Genève: International Committee of Red Cross
- Forsvarsstaben (2007). Forsvarets fellesoperative doktrine. Oslo: Brødrene Fossum AS
- Forsvarsdepartementet (2005). *Konsept for offentlig privat partnerskap (OPP) i forsvarssektoren*. Justert versjon, februar 2005.
- Forsvarsdepartementet (2004). Styrke og relevans. Oslo: Forsvarsdepartementet
- FN generalforsamlingsresolusjon 44/34 av 4. desember 1989. *International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. I kraftreden 20 oktober 2001.

5 Intervjuer

- Aarbogh E. (2008). Eskadronsjef i Kabul 2005-2006. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 12.3.2008.
- Børstad R. (2008). MP etterforsker og eskortelagfører i Kabul og Nord-Afghanistan 2007-2008. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 19.2.2008.

Vedlegg 1

4

Børte G. (2008). Vognfører i Kabul 2004, Lagfører I Kabul 2005 og Lagfører i Meyhmaneh 2006. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 12.3.2008.

Delphin H. M. (2008). Ingeniøroffiser i Irak 2003. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen på Elverum 6.2.2008.

Ellefsen D. (2008). Troppsjef i Irak 2003-2004. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.

Grøtte S. E. (2008). Task unit commander i Nord-Afghanistan 2007-2008. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 28.2.2008.

Hansen T. E. (2008). Assisterende operasjonsoffiser i Kabul 2004. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 1.2.2008.

Helmers R. (2008). Stabsoffiser i Nato training mission i Irak 2005. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.

Johannessen O. (2008). Sjef for hurtig reaksjonsstyrke i Nord-Afgahnistan 2006. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 25.2.2008.

Løvland O.(2008). Assisterende operasjonsoffiser i Kabul 2005, Eskadronsjef i Nord Afghanistan 2007. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.

Larsen K. E. (2008). Offiser i Operational Mentoring and Liason Team i Nord- Afghanistan 2007. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.

Pedersen J. O.(2008). Kompanisjef i ingeniørkompani i Irak 2004. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen på Jevnaker 7.2.2008.

Rubach K. (2008). Stabsoffiser i Nato training mission i Irak 2005. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 21.2.2008.

Sørra R. (2008). Bataljonsjef i Kabul 2005-2006. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 13.2.2008.

Thjømmøe Ø. (2008). Eskortelagfører i Irak 2004, Nestkommanderende i kompani i Nord-Afghanistan 2007. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 29.2.2008.

Tomter R. (2008). Stabsoffiser i Nato training mission i Irak 2005. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 5.2.2008.

Anonym kilde(2008). Spesialstyrkeoperasjoner i Afghanistan 2005 og 2007. Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 10.3.2008.

6 Andre muntlige kilder

Eriksen, Bjørnar. (2008). *Forelesninger i militærmakt*. Notater under forelesninger i militærmakt på Forsvarets Stabsskole, våren 2008.

Græsvik, Fredrik. (2008). Utenriksreporter i TV 2. Uttalelser i forbindelse med telefonsamtale 9. april 2008.

Øgland, John-Inge, Oblt. Presse talsmann for FOHK. Uttalelaser i forbindelse med telefonsamtale 22. januar 2008.

7 Filmer

Greenwald R. (2007). *Iraq for Sale: The War Profiteers*. Culver City: Bravenewfilms

Bicanic, N. (2006). *Shadow Company*. Vancouver: Purpose films.

Intervjuinformasjon til respondenter – masteroppgave FSTS

1 Innledning

Først vil jeg takke for at du stiller opp til intervju. Du vil som intervjuobjekt være med på å danne grunnlaget for utarbeidelsen av min masteroppgave ved Forsvarets stabsskole (FSTS). Jeg ønsker ditt bidrag fordi du har tjenesteerfaring fra internasjonale operasjoner som er aktuell i forhold til min problemstilling. Jeg sender ut dette notatet for å gi deg den mest vesentlige informasjonen i forbindelse med intervjuet.

2 Kort om oppgaven, tema og tittel

Selve oppgaven inngår som en viktig del av masterstudiet ved FSTS. Oppgaven skal være et selvstendig forskningsarbeid med et omfang på 50 – 80 sider. Oppgaven skal leveres for sensur 26. mai 2008.

Oppgavens tittel er:

”Det norske Forsvaret i internasjonale operasjoner – utfordringer i møte med private militære aktører.”

Oppgavens problemstilling er:

”Opplever norske styrker på taktisk nivå operative utfordringer i forhold til private militære firma?”

3 Gjennomføring

Som avtalt tar jeg sikte på å gjennomføre intervju med deg_____.

Under intervjuet ønsker jeg å benytte opptaker i den hensikt å få lagret den informasjonen som fremkommer. (Vennligst gi meg melding i god tid dersom du ikke ønsker at intervjuet tas opp.) Intervjuet vil bli skrevet ned i sin helhet i etterkant.

Jeg ønsker å bruke dine uttalelser og den informasjonen som kommer frem under intervjuet fritt i arbeidet med masteroppgaven. Masteroppgaven vil bli offentliggjort og informasjon fra intervjuet som blir brukt i masteroppgaven vil kunne knyttes til deg.

4 Forberedelser

Det er ikke nødvendig med noen omfattende forberedelser i forkant av intervjuet, men jeg tror utbyttet av intervjuet blir størst hvis du bruker litt tid i forkant til å tenke tilbake på opplevelser du har hatt i forhold til oppgavens tema.

Nedenfor har jeg listet de områdene jeg kommer til å berøre under intervjuet:

- FENOMENET PRIVATE MILITÆR AKTØRER/ PRIVATE MILITÆRE FIRMA (PMF)
 - o hva forstår du med disse betegnelse
- DINE ERFARINGER MED PMF
 - o opplevde utfordringer og årsakene til at de oppstår
 - o spesielle problemområder
 - o konkrete hendelser
 - o Eventuelt fravær av utfordringer og hvorfor

- NORSK POLICY I FORHOLD TIL PMF
 - o nasjonal policy
 - o avdelingens policy
 - o hensiktsmessighet
- HOLDNING TIL PMF
 - o dine holdninger
 - o opplevde holdninger

5 Kontaktinformasjon

Jeg kan nås på mobiltelefon nummer: 975 17 792 eller på e-post. Mine e-post adresser er:

jsvendsen@fss.mil.no

jahn.svendsen@hotmail.com

Jeg kan også kontaktes på FisBasis, men jobber mye på hjemmekontor og sjekker ikke postboksen daglig på FisBasis.

Intervjuguide

1 Innledning

1.1 Hensikt

I forbindelse med et masterstudium på FSTS jobber jeg med en undersøkelse som omhandler norske styrkers opplevelser i møte med private militære firma. Hensikten med intervjuet er å få frem norske erfaringer med dette fenomenet i de internasjonale operasjonene vi deltar i, basert på erfaringer gjort i operasjonene.

Jeg jobber utfra følgende problemstilling:

”Opplever norske styrker på taktisk nivå operative utfordringer i forhold til private militære firma?”

1.2 Intervjuform/samtykke

Jeg ønsker å bruke dine uttalelser, og den informasjonen som kommer frem under intervjuet fritt i arbeidet med masteroppgaven. Masteroppgaven vil bli offentliggjort og informasjon fra dette intervjuet, som blir brukt i masteroppgaven vil kunne spores tilbake til deg.

Jeg ønsker å bruke opptaker under intervjuet. Opptaket vil bli skrevet ned i sin helhet i ettertid. Er dette greit for deg? (Dette gir også mulighet til gjennomlesning i ettertid for eventuelle korrigeringer.)

All informasjon vil bli behandlet seriøst og med konduite. Dersom noe av informasjonen er gradert er det viktig at jeg blir gjort oppmerksom på det slik at jeg kan behandle det deretter.

Tidsrammen for intervjuet er satt til en time.

2 Spørsmål

2.1 Oppvarming/ Beskrivelse av erfarings grunnlaget

Kan du gi en kort beskrivelse av misjonen (Tidsrom, sted), egen stilling, enheten og oppdraget.

2.2 Kjennskap til fenomenet

Hensikten med disse spørsmålene er å avdekke intervjuobjektets forståelse av fenomenet og kjennskap til det generelt slik at jeg er sikker på at vi snakker om samme fenomen.

- Hva forstår du ved betegnelsen PMF (PMC/PSC)?
- Hva kan du si om utbredelsen av dette i Afghanistan/Irak? (Stryk det som ikke passer)

2.3 Egne erfaringer – opplevd utfordringer

Disse spørsmålene skal forhåpentligvis gi kjøtt på beina. Hva er utfordringene og hvilket omfang har de?

- Hvordan var tilstedeværelsen til PMF i operasjonsområdet? (Stor/liten, synlig/fordekt, vanskelig å fastslå – hvem er hvem?)
- Hva slags type selskaper og hvilken virksomhet bedrev de? (Vakt sikring, eskorte, utdanning & trening, narkotikabekjempelse, ukjent)
- Hvilken interaksjon hadde dere med de ulike PMF? (Formelt og uformelt)
- Skapte PMFenes tilstedeværelse virksomhet noen utfordringer for deg og din avdeling? (Hovedutfordring? Hvilke andre utfordringer var det?)

Vedlegg 3

2

- Kan du huske noen spesielle hendelser der PMFer skapte utfordringer?
- Hvilke faktorer mener du i sterkest grad bidro til å skape disse utfordringene?
 - o I forhold til koordinering
 - o I forhold til ROE, folkeretten
 - o I forhold til å vinne Harts & minds
 - o I forhold til etikk, moral og holdning
 - o i forhold til styrkebeskyttelse/ operasjonssikkerhet
- Var det spesielle utfordringer rundt dette i forhold til din stilling?
- I hvilken grad vil du si at PMF skapte utfordringer for deg og avdelingen i løsing av oppdraget? (Ikke i noen grad, i svært liten grad, i liten grad, til en viss grad, i stor grad, i svært stor grad)
- Hvilke forhold mener du i sterkest grad bidro til at det var liten grad/høy grad av utfordringer?
- Kjenner du til situasjoner der norske styrker utenfor din avdeling har opplevd utfordringer i møte med PMF? (Dokumenterte og/eller høy troverdighet)
- Hørte du ”historier” om PMF i operasjonsområdet i andre sammenhenger? (Rykter og ubekreftede fortellinger?)

2.4 Policy

Hensikten med disse spørsmålene er å avdekke hvor godt forberedt man er på å møte PMFer, og hvordan denne graden av forberedelser, eventuell policy fungerer i operasjonen.

- Er det ditt inntrykk at det forelå en klar norsk policy i forhold til hvordan norske styrker skal forholde seg til PMF før du deployerte til Afghanistan/Irak?
- Hadde din avdeling noen klar policy i forhold til dette før dere deployerte?
- Var dette noe tema i det hele tatt før man reiste ut?
- Ble dette et tema i operasjonsområde? Hvorfor/Hvorfor ikke?
- I hvilken grad var du/dere forberedt på de utfordringene dere støtte på?

2.5 Holdning

Hensikten med disse spørsmålene er å avklare informantens holdning til fenomenet. En gitt holdning kan i seg selv bidra til utfordringer.

- Hva er din personlige holdning til PMF? Er det den samme du hadde før du oppdraget eller har dine opplevelser forandret din oppfatning av PMFer
- Hvordan opplever du holdningen til dette å være generelt i din avdeling/ blant norske offiserer?

3 Avslutning

Er det noe du synes vi ikke har berørt som er viktig for temaet?

Mange takk for svært interessante bidrag og mye god informasjon å jobbe med. Dersom jeg oppdager noe jeg ønsker at du utdyper utover det som er gjort i intervjuet, håper jeg det er mulig å få til via tlf eller mail?

Vår saksbehandler

HAGALA ELISABETH, ehagala@mil.no
+4723 09 33 32, 0510 3332
FSS/ FSTS/ STUDIE ADM

Vår dato

2008-01-17

Vår referanse

2008/002671-001/FORSVARET/512

Tidligere dato

Tidligere referanse

Til
Forsvarets Logistikkorganisasjon
Forsvarets mediesenter
Fellesoperativt hovedkvarter
Forsvarets personelltjenester
Landsdelskommando Nord-Norge
LOS-programmet i Forsvaret
FST/ FS
FST/ HST
FST/ LST
FST/ PØS
FST/ SST

Kopi til

Arbeid med masteroppgave for studenter ved FSS/FSTS

1 Bakgrunn

Forsvarets skolesenter har et overordnet ansvar for kompetanseutvikling og for utdanningsvirksomheten i Forsvaret. Primærvirksomheten er høyere utdanning innenfor militære studier, forskning og utvikling (FoU) innenfor kjerneområdene *militærmakt*, *fellesoperasjoner* og *militær virksomhetsstyring*. I alle emner er det gjennomgående fokus på utøvelse av *militær ledelse*. FSS driver også formidling av kunnskap på disse feltene innenfor og utenfor Forsvaret. Ved siden av dette ivaretar FSS også annen virksomhet, deriblant FoU og undervisning innen virksomhetsstyring, ulike typer kursvirksomhet og støtte til opptak og seleksjon til Forsvarets skoler.

FSTS har siden august 2005 gitt videregående offisersutdanning i form av Stabs- og masterstudiet. Studentene i kull 2 ved Masterstudiet vil første semester 2008 skrive en *masteroppgave i militære studier*. Masterstudiet er Forsvarets høyeste profesjonsutdanning.

Mange av studentene skriver oppgaver som forutsetter tilgang til skriftlige og i en del tilfeller muntlige kilder i Forsvaret og Forsvarsdepartementet.

FSS ønsker med dette skrevet å gi en kort innføring i studentenes arbeid med masteroppgaven som grunnlag for best mulig samarbeid med de avdelinger og institusjoner som vil bli kontaktet med tanke på tilgang til relevante kilder.

2 Drøfting

Masteroppgaven skrives i studiets fjerde og avsluttende semester, med innlevering 26. mai. Oppgaven har et omfang på 50–75 sider (17 000–25 000 ord), og gir 30 studiepoeng.

Formål med masteroppgaven er at studentene skal oppøve sin evne til å analysere militærmakt, fellesoperasjoner og virksomhetsstyring på en helhetlig og problematiserende måte på grunnlag av et komplekst tilfang av kilder og informasjon.

Postadresse

Postmottak
2617 Lillehammer

Besøksadresse

Bygning 18, Akershus
festning
0015 OSLO

Sivil telefon/telefaks

/

Militær telefon/telefaks (FDN)

E-post

forsvaret@mil.no

Internett

www.mil.no

Vedlegg

0

Det er en viktig målsetting for FSS at masteroppgavene vil fremstå som selvstendige bidrag til kunnskapsutviklingen i Forsvaret innen områdene fellesoperasjoner, militærmakt og militær virksomhetsstyring. Resultatene av arbeidene vil bli presentert i egne seminarer ved FSTS medio juni 08, hvor bidragene og relevante institusjoner og avdelinger i Forsvaret vil bli invitert. Utvalgte arbeider vil bli publisert.

En forutsetning for at målsettingene med masteroppgavene skal nås, er at studentene støttes på best mulig måte ved Forsvarets institusjoner og gis tilgang til det kildemateriale og de data som masteroppgaven fordrer.

I enkelte tilfeller vil studentene ha behov for tilgang til graderte kilder. Masteroppgaver som inneholder referanser til slike kilder vil bli håndtert i henhold til gjeldende regelverk, og angjeldende avdeling/institusjon vil få forelagt oppgaven med tanke på manuskriptkontroll og eventuell avgradering. Til sensurering av slike oppgaver vil det bli benyttet sensorer som er sikkerhetsklarert.

3 Konklusjon

FSS anmoder om at institusjoner og avdelinger i Forsvaret støtter FSTS/studentenes arbeid med masteroppgaven etter beste evne.

Louise K. Bastviken
Flaggkommandør
Fungerende sjef FSS

Respondentoversikt

Respondent	Grad	Tidsrom	Erfaringsgrunnlag	Intervjuinformasjon
Aarbogh, Einar	Major	Oktober 2005-januar 2006	Eskadronsjef i TMTF III, BG3, ISAF, Kabul	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 12.3.2008.
Børstad, Rune	Lt.	Juli 2007 – Februar 2008	MP offiser, eskortelagfører Kabul/Masar e-Sharif (MeZ)	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 19.2.2008
Børte, Gunnar	Fenrik	2004/2005/2006	Vognfører TMTF II, Kabul. Lagfører TMTF IV, Kabul. Lagfører vakt og sikring i PRT Meymaneh	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 12.3.2008.
Delphin, Hans Martin	Kapt.	Høsten 2003	Ingeniør plan offiser i Multinational Brigade South East, Basra/Irak.	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen på Elverum 6.2.2008.
Ellefsen, Didrik	Kapt.	Juli 2003- Januar 2004	Troppsjef i spesialpansertropp. Basra/Irak	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.
Grøtte, Sverre Egil	Kapt.	Juli 2007 – januar 2008	Taks unit commander ISAF XI, QRF V. MeZ	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 28.2.2008.
Kaptein Hansen, Tor Erik	Kapt.	Mars 2004 –Juli 2004	Assisterende operasjonsoffiser, TMTF II, ISAF VI, Kabul	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 1.2.2008
Helmers, Roger	Major	Mai 2005- November 2005	Nato Training Mission. Irak/Bagdad	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.
Johannessen, Odin	Oberst	Oktober 2005, Februar 2006 – juli 2006	Sjef for QRF. Masar-e-Sharif/Afghanistan	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 25.2.2008.
Løvland, Otto	Kapt.	2005, Januar 2007 – august 2007	Assisterende operasjonsoffiser BG3 Kabul, Eskadronsjef i QRF, Masar-e-Sharif/ Afghanistan	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.
Larsen, Kåre Einar	Major	Mai 2007-August 2007	G2/G3 mentor i OMLT	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 4.2.2008.
Pedersen, John-Otto	Oblt.	Januar 2004-juli 2004	Kompanisjef i ingeniørkompani,	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen på

Vedlegg 5

2

			Basra Irak	Jevnaker 7.2.2008
Rubach, Kristian	Orlogskapt.	2005, 2006	Nato Training Mission. Irak Baghdad PRT Meymaneh Afghanistan	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 21.2.2008
Sørra, Rune	Oblt.	juni 2005 – januar 2006	Sjef BG3, Kabul	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 13.2.2008.
Thjømmø, Øyvind	Lt.	januar 2004 – juli 2004 og januar 2007 – august 2007	Eskortelagfører i National Contingent Command, Basra/Irak. Nk kompani i Afghanistan	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 29.2.2008.
Tomter, Ranie	Major	Februar 2005 – juni 2005	Director of Staff i Nato training Mission, Bagdad/Irak.	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 5.2.2008.
Anonym kilde		2005 og 2007	Spesialoperasjoner, Afghanistan	Intervjuet av Jahn Arvid Svendsen i Oslo 10.3.2008.